

**CRNA GORA
MINISTARSTVO FINANSIJA**

Sektor za ekonomsku politiku i razvoj

Analiza ostvarenja Ekonomske politike u prvoj polovini 2011. godine

Jul, 2011

Sadržaj

I	Uvod i rezime	3
II	Medjunarodno okruženje	5
III	Makroekonomska kretanja	7
3.1.	Realni sektor	7
3.1.1.	BDP – proizvodni princip	7
3.1.2.	Inflacija	10
3.1.3.	Zaposlenost i zarade	11
3.2.	Javne finansije	12
3.3.	Aktivnost i likvidnost bankarskog sektora	14
3.4.	Bilans tekućeg računa	15
3.4.1.	Platni bilans	15
3.4.2.	Bilans kapitalnih i finansijskih transakcija	16
IV	Strukturne politike	17
4.1.	Sektor preduzeća	17
4.1.1.	Privatizacija i javno-privatna partnerstva	17
4.1.2.	Biznis okruženje i mala i srednja preduzeća	18
4.1.3.	Mrežne industrije	19
4.2.	Fiskalna politika	21
4.3.	Finansijski sektor	22
4.3.1.	Bankarski sektor	22
4.3.2.	Nebankarski sektor	23
4.4.	Tržište rada i socijalna zaštita	24
4.4.1.	Tržište rada	24
4.4.2.	Obrazovanje i istraživanje	25
4.4.3.	Penzijski i zdravstveni sistem	26
4.4.4.	Socijalna zaštita	26
4.5.	Zaštita životne sredine	27
4.6.	Regionalni razvoj	28
4.7.	Evropske integracije	29
V	Anex-Makroekonomski i fiskalni pokazatelji u Crnoj Gori	30

I. UVOD I REZIME

Obaveza pripreme Analize ostvarenja ekonomske politike u prvoj polovini 2011. godine proizilazi iz Programa rada Vlade za 2011. godinu. Koncept ekonomske politike za 2011. godinu je baziran na Ekonomskom i fiskalnom programu za Crnu Goru 2010-2013. i usmjeren na ostvarivanje osnovnog cilja - dinamiziranje privrednog rasta uz prioritet jačanja likvidnosti i konkurentnosti privrede.

U izmijenjenoj formi, ali sa istom idejom, Analiza ima za cilj da bude s jedne strane, instrument za donošenje odluka prvenstveno unutar Vladinih institucija, a zatim i ostalih korisnika informacija i podataka, a s druge strane sistematizovan pregled realizovanih mjera ekonomske politike i njihovih efekata na pojedine sektore i ukupnu ekonomiju u posmatranom periodu.

Aanaliza se sastoji od četiri osnovna poglavlja:

- I. **Medjunarodno okruženje** koje daje pregled dešavanja u regionu i svijetu koji direktno ili indirektno mogu uticati na ekonomiju Crne Gore
- II. **Makroekonomska i fiskalna kretanja** analizira aktuelne trendove u ekonomiji i javne finansije u kontekstu oporavka ekonomije od recesije i egzogenih uticaja.
- III. **Strukturne politike** je poglavlje koje analizira realizaciju planiranih aktivnosti u pojedinim sektorima ekonomije i društva, njihov uticaj na ostale aspekte privrede i identifikuje prostor za unapredjenje uz predlog mjera.
- IV. **Anex: Tabele** daje tabelarni pregled pojedinačnih oblasti kroz godišnje podatke od 2007-2011. godine, kvartalne za prethodnu godinu i aktuelne kvartale u tekućoj i za posljednji posmatrani mjesec.

Dokument je proizvod Sektora za ekonomsku politiku i razvoj u Ministarstvu finansija i njihove tradicionalno dobre saradnje sa Centralnom bankom, Monstatom, ostalim ministarstvima i Vladinim institucijama.

Rezime osnovnih makro-fiskalnih i strukturnih trendova u prvoj polovini 2011. godine

Kretanje **bruto domaćeg proizvoda** tokom 2010. godine ukazuje da je, primjenom antikriznog paketa mjera Vlade Crne Gore, slabio uticaj ekonomske i finansijske krize i zaustavljen trend pada crnogorske ekonomije. Od trećeg kvartala 2010. godine praktično počinje oporavak privredne aktivnosti zasnovan na povoljnim rezultatima turističke sezone i opravaku u sektoru industrijske proizvodnje. Takođe, ostvaren je rast poljoprivredne proizvodnje, evidentan je rast prometa u maloprodaji kao i rast usluga u oblasti građevinarstva. Imajući sve to u vidu, ocjenjuje se da se crnogorska ekonomija od trećeg kvartala nalazi u zoni realnog rasta. U takvim uslovima, na osnovu još uvijek nepotpunih podataka, procjenjuje se da je **u 2010 godini ostvaren realni rast BDP-a od 1,1%**, što je iznad projektovanog rasta (0,5 %). Preliminarni podaci za 2010. godinu pokazuju da je rast BDP-a nešto veći nego što je planirano, prije svega nastao kao posljedica rasta proizvodnje električne energije i rudarstva na proizvodnoj, odnosno na potrošnoj strani blagog rasta potrošnje domaćinstava i rasta izvoza, uz evidentan pad potrošnje države i blagi rast bruto investicija u osnovna sredstva.

Prema preliminarnoj procjeni Ministarstva finansija **crnogorska ekonomija je u prvoj polovini 2011. godine realno rasla po stopi od 2,1%**, što je na tragu zvanične **projekcije o realnom rastu BDP-a u 2011. godini od 2,5%**.

Iako smo već u drugoj polovini 2010. godine, prešli u zonu ekonomskog rasta, faktori koji potencijalno mogu uticati na usporavanje ekonomskog rasta su prije svega nedovoljna kreditna aktivnost bankarskog sektora, nelikvidnost privrede, rast duga po osnovu nekvalitetne aktive, rast državnog duga, rast poreskih potraživanja i eksterni uticaji rasta cijena nafte na svjetskom tržištu koji bi mogli izazvati dodatni rast inflacije u Crnoj Gori.

Za prvih šest mjeseci rast je zabilježen kod sledećih sektora privrede: turizam, trgovina, poljoprivreda i šumarstvo, saobraćaj (željeznički i vazdušni), građevinarstvo (podaci za I kvartal). Jedino je sektor industrije

zabilježio pad, koji je i bio očekivan, zbog pada proizvodnje električne energije sa rekordno visokog nivoa u prvom kvartalu prošle godine.

Rast **stope inflacije** u odnosu na kraj 2010. godine, uslovljen je eksternim uticajima, tj. rastom cijena nafte i naftnih derivati, sto za posljedicu ima i rast ostalih kategorija. U drugom kvartalu 2011. godine, nakon konstantnog rasta cijena, dolazi do postepenog pada, sa 3,7% godišnje stope inflacije na 3,5% na kraju drugog kvartala. Do pada stope inflacije došlo je usljed pada cijena regulisanih proizvoda, prvenstveno cijene električne energije u drugom kvartalu 2011. godine.

Stopa nezaposlenosti konstantno pada od marta dostižući 11,3% na kraju juna mjeseca, što je vjerovatno rezultat sezonskog zapošljavanja. U odnosu na jun prethodne godine broj zaposlenih i bilježi trend rasta 5,6%, dok o rastu tražnje za radnom snagom govori podatak o 26% većem broju ukupno oglašanih radnih mjesta u prvih 6 mjeseci 2011. godine u odnosu na isti period 2010. Prosječna bruto zarada u junu je iznosila 708€, dok je prosječna neto zarada iznosila 475 €, pri čemu je nominalni rast zarada u odnosu na isti period prošle godine, 3,8% odnosno 4%.

Kredit su i dalje ispod nivoa prošle godine, međutim, bilježe trend blagog rasta sa rekordno niskog nivoa u aprilu ove godine. Učešće nekvalitetnih kredita ima konstantan rast dostižući 25,7% u ukupnim kreditima. Zaduženost po glavi stanovnika na kraju maja iznosila je 1,348€, dok je zaduženost po zaposlenom u padu od početka godine i iznosi 5.175. **Ukupni depoziti kod banaka**, su takođe na nižem nivou u odnosu na prošlu godinu, i ponovo počinju blagi rast u odnosu na kraj I kvartala 2011, pri čemu depoziti stanovništva veći u odnosu na prošlu godinu i i bilježe konstantni rast.

Za prvih šest mjeseci 2011 godine, **budžetski deficit** je iznosio oko 52 mil € ili 1,7% procijenjenog BDP-a za 2011. godinu, što je u okvirima projektovanog godišnjeg deficita. Prihodi budžeta ostvareni su u iznosu od 498 mil €, što je 2,9 % niže od plana, ili 2,7% niže od naplate prihoda u istom periodu prošle godine. Za očekivati je da će se naplata prihoda ostvariti na planiranom nivou, obzirom na pozitivne najave za predstojećem turističkom sezoni i očekivane dividende koje će biti plaćene u toku ove godine, od strane javnih preduzeća koja su u većinskom vlasništvu države. Ono što zabrinjava kod fiskalnog sektora jeste dalji rast poreskih potraživanja. Izdaci budžeta za šest mjeseci ostvareni su u iznosu od 550 mil € ili 17,5 % BDP-a, od čega se 32% izdataka odnosi na penzije, 30% na zarade, i 3,6% na kapitalni budžet. Državni dug Crne Gore na 30. jun 2011. godine iznosio je 1,433 mil € ili 44,9 % BDP-a.

Deficit platnog bilansa za prvi kvartal iznosio je 188,46 mil €, što je manje za 22,5% u odnosu na ostvareni deficit u prvom kvartalu prošle godine. Račun roba bio je u deficitu za 237 mil €, što je 6 & manje u odnosu na isti prošlogodišnji period, dok su ostali računi platnog bilansa bili u suficitu. Prema podacima Monstata, **spoljnotrgovinska razmjena** za šest mjeseci ostvaruje rast od 17,6% u odnosu na isti period prošle godine. Izvoz robe je veći za 50%, dok je uvoz veći za 11,5%. Pokrivenost uvoza izvozom je takođe bila veća i iznosila je 27,5%. **Neto strane direktne investicije** za pet mjeseci 2011. godine iznosile su skoro 175 mil € što je 21% manje u odnosu na isti period prošle godine, što je rezultat visoke osnove usljed dokapitalizacije banaka i M-tela-a.

Strukturne politike u prvoj polovini 2011. godine predstavljaju nasatavak reformi iz prethodnog perioda. Sistemske promjene u pojedinačnim oblastima se najvećim dijelom odnose na uspostavljanje fiskalne i finansijske stabilnosti, uskladjivanje regulative sa EU standardima, njeno unapredjenje u pravcu poboljšanja poslovnog ambijenta, uspostavljanje institucionalnog okvira za javno-privatna partnerstva u cilju otvaranja prostora privatnoj inicijativi za efikasnije i kvalitetnije pružanje javnih usluga, izgradnju i održavanje infrastrukture i korištenje prirodnih dobara, u oblastima turizma, obrazovanja, zdravstva, socijale, saobraćaja i dr, uspostavljanje institucionalne osnove za povećanje produktivnosti kroz reforme u oblasti tržišta rada, početak reformi sistema socijalne zaštite u pravcu unapredjenja sistema identifikacije korisnika i sredstava, kao i nastavak reformi u oblastima zdravstva i obrazovanja sa ciljem unapredjenja kvaliteta obrazovnih i zdravstvenih usluga.

II. Međunarodno okruženje

Ekonomska aktivnost svjetske ekonomije u prvoj polovini godine je pod jakim uticajem nekoliko ključnih događaja : Nemiri i promjene vlasti u nekoliko arapskih zemalja i vojna intervencija u Libiji, zemljotres, cunami i katastrofa u atomskoj centrali u Japanu, rast cijena nafte i hrane i dužnička kriza u Eurozoni. Nemiri i promjene vlasti u arapskim zemljama i vojna intervencija u Libiji su direktno uticale na značajan rast cijena nafte s negativnim uticajem na ekonomski rast. Katastrofa u Japanu je uticala na pad svjetske tražnje kroz pad ekonomske aktivnosti u ovoj zemlji za 1%, tako da je zbog učešća ove zemlje u svjetskom BDP-u od 10% taj uticaj ipak zanemarljiv (0.1% pada).

Dužnička kriza u Eurozoni pokazuje znake ubrzavanja i širenja s relativno malih ekonomija Grčke, Portugala i Irske na treću i četvrtu ekonomiju Eurozone: Italiju i Španiju. S obzirom na veličinu ovih ekonomija i visinu njihovog duga (dug Italije je 1.9 triliona €) i izloženost evropskih banaka, finansijka stabilnost ovih zemalja će opredjeljivati i kretanja na evropskoj i svjetskoj sceni. Buduća kretanja će u velikoj mjeri zavistiti od mjera ekonomskih politika njihovih lidera. Kamatne stope deseto-godišnjih obveznica Italije su dostigle 6% dok je zahtijevana stopa za španske obveznice 6.3%. Investitori stoga bježe u tzv. sigurne luke, tako da je cijena zlata dostigla 1600 \$ za trojnu uncu, dok je švajcarski franak ojačao u odnosu na dolar i euro 0,81 i 1,14 respektivno. Zemlje zahvaćene krizom se smatraju, s izuzetkom Irske, kao one koje imaju rigidno radno zakonodavstvo i zbog toga s velikim i opasnim zakašnjenjem mogu da reaguju na eksterne šokove, tako da socijalni nemiri i štrajkovi uvlače ove zemlje u dodatne nevolje i silaznu spiralu koja vodi neodrživosti i rastu duga što investitori kažnjavaju rastom kamatnih stopa na zaduženje. Takođe ove zemlje imaju problema s konkurentnošću u odnosu na zemlje sjevera Evrope što je kočnica jačanju izvoza i bržem rastu ovih ekonomija.

Cijena nafte se stabilizovala s varijacijama na nivou od oko 115\$/ barel posle rasta od sredine prošle godine. Cijena aluminijuma ima slična kretanja i posle postojanog rasta od sredine prošle godine varira na nivou od 2400\$/T. Kurs eura je postojano rastao od početka ove godine s 1.28\$/€ na sadašnjih 1.4 \$/€. Euribor je trenutno na nivou od 2.171 % i ima postojan rast u odnosu na isti period prošle godine. Inflacija u Eurozoni se stabilizovala na 2.7 % posle snažnog rasta u prvom kvartalu 2011 godine.

Sva ova dešavanja svakako snažno utiču na kretanje ekonomske aktivnosti u Crnoj Gori i okruženju jer je ovaj region zbog svoje veličine i strukture ekonomije ranjiv na svaku vrstu eksterne nestabilnosti. Tako je rast cijena nafte uticao na rast maloprodajnih cijena derivata, pogotovu u prvom kvartalu, i time direktno na rast troškova transporta i indirektno na cijenu hrane i ostalih proizvoda i usluga, dok se usljed stabilizacije cijena u drugom kvartala ta stabilizovana inflacija i u našoj zemlji. Rast cijene aluminijuma je pozitivno uticao na snažan rast izvoza kroz povećanje proizvodnje i rast vrijednosti mada je rast kursa eura negativni korektivni faktor. Rast euribora ima direktne posljedice na zaduženost privrede i domaćinstava u slučajevima kad ugovorena stopa ima ugrađenu klauzulu o vezanosti za tu referentnu stopu.

Tabela 2.1. Makroekonomski indikatori

	Inflacija God. promjena u junu 2011	BDP Stopa rsta u I kvartalu 2011	Stopa nezaposlenosti ²	Javni dug % BDP
Eurozona	2.7	0.8	9.3	
EU	3.1	0.8	9.9	80.0 ⁴
Albanija	3.9	3.4	n.p.	59.0
Hrvatska	2.0	-0.8	19.5	40.7
Srbija	12.7	3.4	22.2	40.6
Bosna i Hercegovina	3.4	n.p	27.2	21.7
Crna Gora	3,5	3,0 ¹	11.3 ³	44,9 ⁵

Napomene:

1 – Procjena Centralne banke za I kvartal 2011.

2 – Prema ILO definiciji u 2010.

3 – Registrovani na ZZZ CG

4 – Podatak iz 2010. Godine

5 – Podatak za jun 2011

Sve gore rečeno upućuje na zaključak da je *ex ante* djelovanje najbolja brana nadolazećim nevoljama. Ono se ukratko sastoji od ubrzanja neophodnih reformi radnog zakonodavstva (i svakako jačanje pravne države) ali i isto tako i raspodjeli tereta (troškova) prilagođavanja na sve djelove društva što doprinosi otklanjanju problema i lakšoj socijalnoj prihvatljivosti bolnih reformi. Dešavanja u ugroženim zemljama Eurozone pokazuju kako se reflektuju sve odluke ekonomske politike iz prošlosti i koliko je teško vratiti se na stope rasta iz pretkriznog perioda. Tržišta reaguju trenutno i ponekad panično, dok odgovor može da bude pitanje mjeseci zakašnjenja zbog prirode organizacije i donošenja odluka.

Tabela 2.2. Pregled glavnih makroekonomskih indikatora iz ažuriranih projekcija koje objavljuje MMF u svom redovnom World Economic Outlook (Jun)

	2009	2010	2011	2012
	Projekcije			
BDP svjetske ekonomije	-0.5	5.1	4.3	4.5
Razvijene zemlje	-3.4	3.0	2.2	2.6
SAD	-2.6	2.9	2.5	2.7
Eurozona	-4.1	1.8	2.0	1.7
Njemačka	-4.7	3.5	3.2	2.0
Francuska	-2.6	1.4	2.1	1.9
Italija	-5.2	1.3	1.0	1.3
Španija	-3.7	-0.1	0.8	1.6
Japan	-6.3	4.0	-0.7	2.9
Velika Britanija	-4.9	1.3	1.5	2.3
Kanada	-2.8	3.2	2.9	2.6
Nove brzorastuće ekonomije i zemlje u razvoju	2.8	7.4	6.6	6.4
Centralna i istočna Europa	-3.6	4.5	5.3	3.2
Rusija	-7.8	4.0	4.8	4.5
Kina	9.2	10.3	9.6	9.5
Indija	6.8	10.4	8.2	7.8
Europska Unija	-4.1	1.8	2.0	2.1
Obim svjetske trgovine	-10.8	12.4	8.2	6.7
Uvoz				
Razvijene zemlje	-12.5	11.6	6.0	5.1
Nove brzorastuće ekonomije i zemlje u razvoju	-7.9	13.7	12.1	9.0
Izvoz				
Razvijene zemlje	-12.0	12.3	6.8	6.1
Nove brzorastuće ekonomije i zemlje u razvoju	-7.9	12.8	11.2	8.3
Cijene sirovina (\$)				
Nafta	-36.3	27.9	34.5	-1.0
Ostale sirovine	-15.7	26.3	21.6	-3.3
Potrošačke cijene				
Razvijene zemlje	0.1	1.6	2.6	1.7
Nove brzorastuće ekonomije i zemlje u razvoju	5.2	6.1	6.9	5.6
Stopa na međubankarsko kreditiranje-London (LIBOR)				
Na U.S. Dolar Depozite	1.1	0.5	0.6	0.8
Na Euro Depozite	1.2	0.8	1.7	2.6

Tabela 2.3. Pregled stopa realnog rasta BDPa i inflacije u regionu MMF- Regionalni ekonomski izgledi

	Realni rast BDP-a				Inflacija			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Albanija	3.3	3.5	3.4	3.6	2.2	3.6	4.5	3.5
Bosna i Hercegovina	-3.1	0.8	2.2	4.0	-0.4	2.1	5.0	2.5
Hrvatska	-5.8	-1.4	1.3	1.8	2.4	1.0	3.5	2.4
Makedonia	-0.9	0.7	3.0	3.7	-0.8	1.5	5.2	2.0
Crna Gora	-5.7	1.1	2.0	3.5	3.4	0.5	3.1	2.0
Srbija	-3.1	1.8	3.0	5.0	8.1	6.2	9.9	4.1

III. Makroekonomska kretanja

3.1 Realni sektor

Indikatori aktivnosti u realnom sektoru u prvoj polovini 2011. godine ukazuju na uspostavljanje trenda rasta i oporavak crnogorske ekonomije. Godišnji rast preradivačke industrije u junu 2011. godine od 9,7% u značajnoj mjeri je opredijeljen rastom proizvodnje osnovnih metala i hemijskih proizvoda. Povoljna cijena aluminijuma i program restrukturiranja stvorili su uslove za oporavak u ovom sektoru, time i rast izvoza. Proizvodnja električne energije je zabilježila pad u odnosu na prethodnu godinu, što je posljedica visoke osnove u 2009. godini uzrokovane remontom TE. Promet u maloprodaji od početka godine bilježi visoke stope rasta ukazujući na rast potražnje i potvrdu početka novog investicionog ciklusa. Usljed povoljnih vremenskih uslova i rasta tražnje porasla je proizvodnja i promet u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu. Na rast agregatne tražnje, uticaj ima i rast noćenja u turizmu od 6,4% u prvoj polovini 2011. godine u odnosu na isti period prethodne godine, što se očekuje u nastavku ljetnje sezone.

3.1.1 BDP - proizvodni princip

Prema preliminarnoj procjeni Ministarstva finansija, u prvih šest mjeseci 2011. godine ostvaren je realni rast BDP-a od 2,1%, što je na tragu gore pomenute projekcije za 2011. godinu. Generatori rasta su turizam, preradivačka industrija, poljoprivreda, građevinarstvo, dok transport bilježi pad.

Prema procjenama Ministarstva finansija, za 2011. godinu očekuje se rast ekonomije od 2,5%, dok su procjene MMF-a da će crnogorska ekonomija rasti po stopi od 2% u 2011 i 3,5% u 2012. godini. Evropska Komisija procjenjuje rast u 2011 od 2,4%, i 2012 od 4%, pri čemu prilikom projekcija nijesu uzeli u obzir investicione projekte koji bi se mogli realizovati u navedenom periodu.

Sa proizvodne strane generator rasta do kraja 2011. godine će biti turizam koji će dovesti do rasta cjelokupnog sektora usluga, prvenstveno sektora maloprodaje i transporta, uz konstantan rast poljoprivrede i građevinarstva.

Tabela 3.1. Pregled strukture BDP-a po proizvodnom principu

<i>BDP – Proizvodini princip</i>	2011	
	učešće u rastu	% BDP
	Projekcije	
Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo	0.6	8.1
Vađenje rude i kamena	0.0	0.7
Prerađivačka industrija	0.2	4.6
Proizvodnja i snabdijevanje el. energijom, gasom i vodom	-0.5	6.2
Građevinarstvo	0.2	5.7
Trgovina na veliko i trgovina na malo;	0.5	12.2
Hoteli i restorani	0.3	5.4
Saobraćaj, skladištenje i veze	0.6	9.5
Finansijsko posredovanje	0.0	3.8
Aktivnosti u vezi s nekretninama, iznajmljivanje i poslovne aktivnosti	0.3	9.1
Državna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	0.0	8.3
Obrazovanje	-0.1	3.9
Zdravstveni i socijalni rad	-0.1	3.7
Ostale komunalne, društvene i lične uslužne aktivnosti	0.0	1.8
Bruto dodata vrijednost	2.0	82.9
Porezi na proizvode minus subvencije na proizvode	0.5	17.1
BRUTO DOMAĆI PROIZVOD	2.5	100.0

Izvor: Ministarstvo finansija

a. Industrijska proizvodnja

U periodu januar - jun 2011. godine, u odnosu na uporedni period, zabilježen je pad fizičkog obima ukupne industrijske proizvodnje od 10,7%, koji je opredijeljen padom proizvodnje električne energije od 31,1%. Inače, proizvodnja električne energije, u posmatranom periodu, je na nivou planirane (indeks 101,6), a njen pad, koji na godišnjem nivou iznosi 53,5%, posljedica je izuzetno visoke proizvodnje u uporednom periodu, zbog povoljnih hidroloških prilika.

U posmatranom periodu, ostvaren je rast proizvodnje u sektorima vađenje ruda i kamena i prerađivačka industrija od 3,2% i 9,7% respektivno. Rast proizvodnje u prerađivačkoj industriji, u značajnoj mjeri, je opredijeljen povećanjem proizvodnje osnovnih metala koje je iznosilo 13,3%. Povoljna kretanja na svjetskoj berzi metala, uz sprovedeni program restrukturiranja i optimizaciju broja zaposlenih, uticali su na oporavak aluminijumske industrije. Posebno je, zbog strukture ekonomije, značajan rast drvoprerađivačke industrije i Uz navedeno, za očekivati je da će se stanje u ovom sektoru poboljšati stvaranjem uslova za aktiviranje prerađivačkih kapaciteta, odnosno proizvodnju proizvoda viših stepena obrade. Uveden je stečaj u kompaniji Željezara Nikšić i njenim nekadašnjim pogonima Radvent i Tehnostil, tako da se očekuje da će se, uz realizaciju odgovarajućeg socijalnog programa, stvoriti pretpostavke za pronalaženje strateškog partnera i normalizovanje poslovanja ovih kompanija.

Detaljniji pregled kretanja industrijske proizvodnje u 2011. godini dat je u narednoj tabeli:

Tabela 3.2. Industrijska proizvodnja

rast u %, period na period

	K1	K2	maj	jun	Jan-jun
Industrija-ukupno	-0,4	-21,1	-24,4	-18,7	-10,7
Prerađivačka industrija	20,0	1,8	9,2	3,3	9,7
Proizvodnja osnovnih metala	32,6	-0,4	8,5	8,1	13,3
Vađenje ruda i kamena	18,2	-9,9	-17,3	-13,2	3,2
Proizvodnja elektr. energije	-16,2	-51,4	-64,9	-53,5	- 31,1

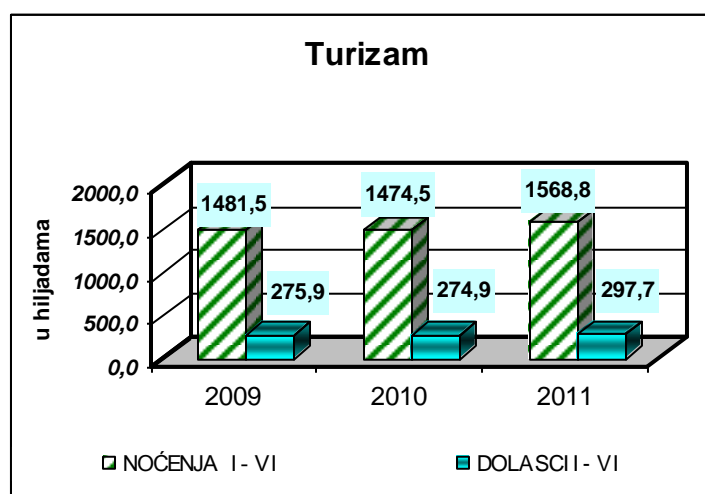
Izvor: Zavod za statistiku

b. Turizam

Podaci o broju ostvarenih noćenja i dolazaka turista, kumulativno iskazani za period januar - jun 2011. godine, ukazuju na povećanje obima turističkog prometa. Trend povećanja obima turističkog prometa tokom ovog perioda predstavlja pouzdan indikator za donošenje pozitivnih ocjena o kretanju turističkog prometa do kraja tekuće godine.

Ostvareno je ukupno 1568,8 hiljada noćenja, uz 297,7 hiljada dolazaka turista, što je za 6,4 %, odnosno 8,3% više u odnosu na isti period prošle godine. Dekomponovane mjesečne serije podataka za period januar-jun, kao i odgovarajući kumulirani podaci za 2009., 2010. i 2011. godinu, ukazuju na

kretanja turističkog prometa sa evidentnim pozitivnim trendovima nakon recesije prisutne u periodu globalne ekonomske krize (vidjeti grafik). Pozitivna stopa rasta ostvarenog broja noćenja za prvih šest mjeseci tekuće godine u odnosu na isti period prethodne godine, rezultat je povećanog broj noćenja domaćih i stranih turista. Na povećan broj turista u našoj zemlji, koji dolaze iz razvijenih zemalja, uticali su u velikoj mjeri politički problemi arapskih zemalja, kao i ekonomski i politički problemi u Grčkoj u korist priliva stranih turista južnoevropskih zemalja. Kroz fiskalne subvencije nastavljena je aktivna politika Vlade iz prethodne godine u dijelu stimulanja zapošljavanja domaće radne snage, gdje spada i angažovanje na sezonskim poslovima, a što je

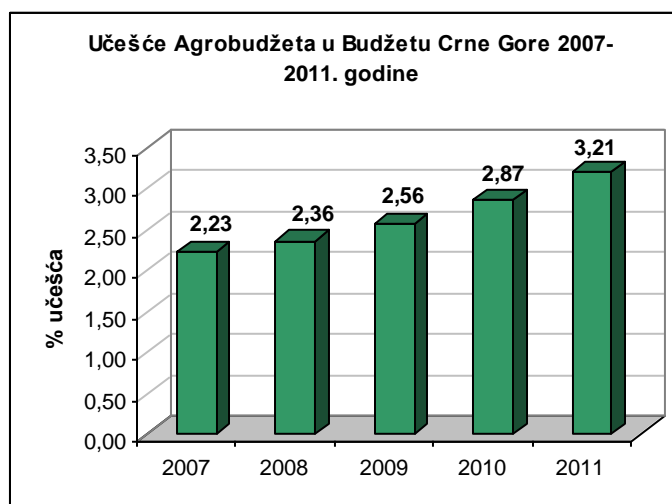

posebno značajno za unapređenje turističko-ugostiteljske privrede u Crnoj Gori. Prema preliminarnim rezultatima projekta „Izrada satelitskih računa u turizmu u Crnoj Gori“, koji je obezbijedio prvu pilotsku međunarodnu uporedivu ocjenu direktnog doprinosa turizma ukupnom BDP-u Crne Gore u vrijednosti od 10%, na bazi metodologije satelitskih računa World Tourism Organisation, dok je indirektni doprinos značajno veći. Ovim pilot projektom dobijene su i prve procjene potrošnje domaćih turista koje do sad nisu bile rađene kao i drugi brojni ekonomski pokazatelji poput: veličine i ekonomskog doprinosa turizma, turističkoj potrošnji prema vrsti posjetilaca, detaljne podatke o turističkim djelatnostima i proizvodima¹.

c. Poljoprivreda, šumarstvo i vodoprivreda

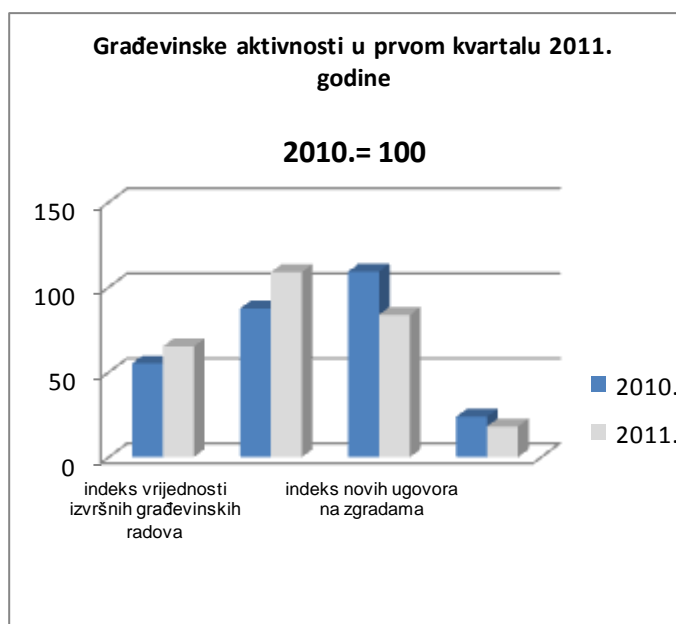
Ostvaruju se povoljna kretanja u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji, što je rezultat podsticaja Agrobudžeta za 2011. godinu (20,3 mil.€), koji je veći za 10,7% u odnosu na prethodnu godinu, kao i povoljnih vremenskih uslova, bolje organizacije otkupa poljoprivrednih proizvoda i otvaranja novih prerađivačkih kapaciteta. Povećanje učešća Agrobudžeta u ukupnom Budžetu u kontinuitetu prati rast agrarne produkcije, dovodi do povećanja konkurentnosti izvoza, kao i stvaranja uslova za veću supstituciju uvoza hrane. Završena je Nacionalna kampanja obilježavanja životinja, što će poboljšati kontrolu zdravlja životinja i lakšu realizaciju. U toku je realizacija Prvog javnog poziva za dodjelu bespovratnih sredstava (do 50,0% od ostvarene investicije) za investicije u poljoprivredna gazdinstva u okviru projekta Svjetske banke MIDAS. Učešće sektora poljoprivrede u BDP-u u 2009. godini iznosilo je 8,3%.

U periodu januar-jun 2011. godine povećana je proizvodnja u šumarstvu za 19,7% u odnosu na isti period prethodne godine. Realizuje se Program upotrebe sredstava u vodoprivredi (0,5 mil.€) čime se dodatno poboljšavaju uslovi življenja na ruralnom prostoru.

d. Građevinarstvo

Prema statističkim podacima u prvom kvartalu 2011. godine ukupno izvedeni građevinski radovi iznose 41,83 mil € što je za 18,1% više u odnosu na isti period 2010. godine, dok su se aktivnosti u građevinarstvu, mjerene efektivnim časovima rada povećale za 24,6% u odnosu na isti period prošle godine. Vrijednost novih ugovora na zgradama u prvom kvartalu 2011. godine se smanjila za 23,3%, a na ostalim građevinama za 24,0% u odnosu na isti period 2010. godine, što pokazuje da je oblast građevinarstva još uvijek suočena sa problemom nelikvidnosti u odsustvu nedovoljne bankarske podrške za realizaciju započetih projekata, a s tim u vezi i problemom blokiranih sredstava u nezavršenim objektima sa svom složenosti reperkusija koje iz ovog odnosa proizilaze.

¹ Zavod za statistiku Crne Gore

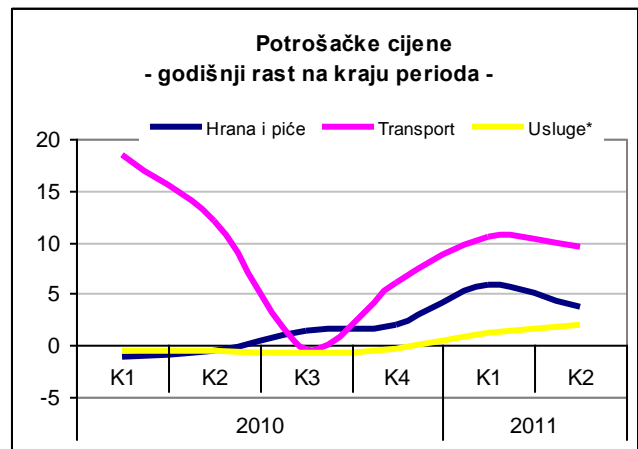
Pad tražnje u ovoj oblasti oslikava potrebu preduzimanja mjera za podršku građevinske industrije. Međutim, podatak da je broj izdatih građevinskih dozvola za sedam mjeseci 2011. na nivou ukupne 2010. godine stvara pretpostavku jačanja građevinske aktivnosti u narednom periodu. Takođe, stvaranjem potrebnih preduslova za realizaciju projekata predviđenih akcionim planovima po sektorima (turizam, infrastruktura, energetika i dr) stvaraju se povoljni uslovi za oživljavanje građevinskih radova. Imajući u vidu napredovanje domaćeg građevinskog sektora u organizacionom i tehnološkom smislu očekuje se i uključivanje istog u projektima izgradnje hotela visoke kategorije. Učešće građevinarstva u strukturi BDP-a u 2009. godini iznosi 5,4% (Monstat). Prema procjenama Ministarstva finansija sektor građevinarstva bi do kraja 2011. godine mogao dostići nivo iz sredine 2009. godine.

e. Promet u maloprodaji

U trgovini na malo u periodu januar - jun 2011. godine ostvaren je promet u vrijednosti od 447,2 mil €, što je realno za 16,3% više u odnosu na isti period prošle godine. Učešće sektora trgovine u BDP-u u 2009. godini iznosilo je 12 %. Nivo prometa u maloprodaji ima značajnu korelaciju sa kretanjem BDP-a. U 2010. godini, došlo je do jačanja nivoa prometa u maloprodaji, što ukazuje na obnavljanje kupovne moći potrošača i rast potrošnje, čemu će u velikoj mjeri doprinijeti predstojeća ljetnja turistička sezona. Aktivnosti u oblasti unutrašnje trgovine, koje su u skladu sa ciljevima definisanim Ekonomskom politikom za 2011. godinu, usmjerene su na stvaranje uslova za razvoj konkurencije na tržištu, povećanje kvaliteta ponude robe, smanjenje biznis barijera, unapređenje i osavremenjivanje u sektoru trgovine, kao osnov za poboljšanje uslova za priliv stranog kapitala, dalje suzbijanje sive ekonomije, unapređenje oblasti zaštite potrošača, unapređenje prava intelektualne svojine, unapređenje infrastrukture kvaliteta kao i zaokruživanje započetih procesa transformacije trgovinskih preduzeća.

3.1.2. Inflacija

Oscilacije cijena nafte i naftnih derivata na svjetskom tržištu su na Crnu Goru, kao otvorenu ekonomiju osjetljivu na egzogene uticaje, imale za direktnu posljedicu rast cijena transporta i indirektnu rast cijena prehrambenih proizvoda. Mjerena godišnjom promjenom potrošačkih cijena, inflacija u junu 2011. godine iznosila je 3,5%, što ukazuje na blagi pad od 0,1 procentni poen u odnosu na maj 2011, što je u skladu sa padom cijena naftnih derivata na svjetskom tržištu. Prehrambeni proizvodi imaju najveći udio u ukupnoj inflaciji od 37,5%, i cijene su za šest mjeseci rasle po godišnjoj stopi od 3,7%. Nepovoljne vremenske prilike i rast cijena prehrambenih proizvoda na svjetskom tržištu uticao je na rast cijena hrane u Crnoj Gori. Najveći godišnji rast cijena zabilježen je kod grupa proizvoda i usluga, Alkoholna pića i duvan (24,9%), Zdravstvo (15,6%), Prevoz (9,5%), i Hrana (3,7%), kao posljedice rasta akciza na duvan i pivo u januaru 2011. godine i rasta cijena nafte i naftnih derivata na berzi. Iz grafika desno se može vidjeti da cijene transporta naglo rastu još od trećeg kvartala prošle godine, dok su u prva dva kvartala 2011. cijene transporta stabilizovale, na još uvijek visokom nivou. Cijene hrane i pića biljeze opadajući trend u odnosu na prethodni kvartal, dok cijene usluga (zdravstvo, obrazovanje, kultura, usluge stanovanja, komunikacije, restorani i hoteli, i ostale usluge) rastu od početka godine. Rast cijena hrane i cijena goriva u toku 2011 godine biće izvor inflatornog pritiska.

Najveći godišnji rast cijena zabilježen je kod grupa proizvoda i usluga, Alkoholna pića i duvan (24,9%), Zdravstvo (15,6%), Prevoz (9,5%), i Hrana (3,7%), kao posljedice rasta akciza na duvan i pivo u januaru 2011. godine i rasta cijena nafte i naftnih derivata na berzi. Iz grafika desno se može vidjeti da cijene transporta naglo rastu još od trećeg kvartala prošle godine, dok su u prva dva kvartala 2011. cijene transporta stabilizovale, na još uvijek visokom nivou. Cijene hrane i pića biljeze opadajući trend u odnosu na prethodni kvartal, dok cijene usluga (zdravstvo, obrazovanje, kultura, usluge stanovanja, komunikacije, restorani i hoteli, i ostale usluge) rastu od početka godine. Rast cijena hrane i cijena goriva u toku 2011 godine biće izvor inflatornog pritiska.

Proizvodjačke cijene su jače izložene rastu cijena goriva u aprilu bilježe godišnju stopu 4,5% i dok u maju ostvaruju pad sa stopom 1,9%, i ponovo rastu u junu na 2,2%. Harmonizovani indeks potrošačkih cijena u drugom kvartalu 2011. godine bilježi godišnji rast od 3,9%, što je 0,2 procentna poena više u odnosu na

prethodni kvartal. Prema projekcijama Centralne banke Crne Gore stopa inflacije će se kretati između 3,5% i 5,75%. Prema posljednjim projekcijama MMF-a stopa inflacije u 2011. će u Crnoj Gori iznositi 3,1%, dok za EU predviđa 2,2%.

Posebnu pažnju treba obratiti na uticaj regulisanih cijena kao što su cijene goriva, alkoholnih pića i duvanskih proizvoda. U posmatranom periodu izbjegnut je dodatni rast inflacije koji bi uslijedio da nije došlo do pada cijena električne energije. Naime, od aprila mjeseca došlo je do smanjenja cijena električne energije za domaćinstva i mala i srednja preduzeća.

3.1.2 Zaposlenost i zarade

Pad stope nezaposlenosti korespondira sa oporavkom crnogorske ekonomije u 2011 godini. Stopa nezaposlenosti u prvoj polovini 2011. godine iznosila je 12.1% i bila je niža u odnosu na isti period 2010. godine za 1.6% (ili za 0.20 pp). Kretanje stope nezaposlenosti je takođe pod uticajem turističke sezone koja u ljetnjim mjesecima snižava ovu stopu za oko 1.00 pp (vidjeti grafik). (vidjeti grafik). Broj nezaposlenih u junu 2011. godine je smanjen za 4.8% u odnosu na isti period prošle godine. U periodu januar-jun 2011. godine broj novozaposlenih iznosio je skoro 9.000, što je rast u odnosu na oko 6.500, za isti period 2010. godine. U strukturi nezaposlenosti raste broj lica sa visokom stručnom spremom (10.2%), kao i broj lica koji su na birou duže od 2 godine (64.9%), što pokazuje strukturni disbalans na tržištu rada. Stopa nezaposlenosti po ILO definiciji u IV kvartalu 2010. godine iznosila je 19,7% (izvor: MONSTAT).

Od januara ove godine zarade imaju opadajući trend. Prosječna bruto zarada u Crnoj Gori u junu 2011. godine iznosila je 708 €, i smanjena je za 0,8 % u odnosu na prethodni mjesec. Zarade bez poreza i doprinosa su u prvom kvartalu u odnosu na četvrti kvartal prethodne godine smanjene za 2,4%, a u drugom kvartalu 2011 u odnosu na prvi smanjene su za 5,4%. Prosječne zarade bez poreza i doprinosa u periodu januar -jun 2011. godine u odnosu na isti period prethodne godine realno su smanjene za 1,1%.

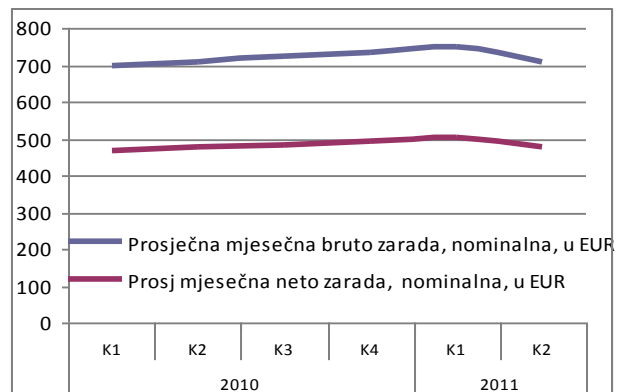

Tabela 3.3. Prosječne bruto i neto zarade u zemljama okruženja za pet mjeseci 2011. godine

Prosječne zarade u zemljama u okruženju		
	Neto	Bruto
Makedonija	332	488
Srbija	360	490
BIH	438	668
Crna Gora	475	708
Hrvatska	760	1092
Slovenija	982	1515

Izvor podataka: Zavodi za statistiku posmatranih zemalja

Najniže neto zarade u okruženju ima Makedonija sa 332€, dok najviše zarade ostvaruju stanovnici Slovenije od 982 €. Crna Gora se nalazi na sredini tabele sa 475€ prosječnom neto zaradom u maju mjesecu.

3.2 Javne finansije

Izvorni javni prihodi u prvoj polovini 2011. godine procijenjeni² su u iznosu od 548,8 mil € ili 17,18 % procijenjenog³ BDP-a za 2011. godinu (3.192,00 mil €). Javna potrošnja je procijenjena u iznosu od 598,24 mil € ili 18,74 % BDP-a. Saldo javnih finansija je u prvih šest mjeseci tekuće godine bio u deficitu od 49,84 mil € ili 1,56 % BDP-a. S obzirom da je deficit na godišnjem nivou projektovan na nivou od 2,6 % BDP-a, saldo na polovini godine je u okviru projekcija. Budžetski prihodi su u prvih šest mjeseci iznosili 498,1 mil €, a budžetska potrošnja 550,60 mil €, tako da je budžet CG u prvoj polovini godine bio u deficitu od 52 mil € ili 1,6 % BDP-a.

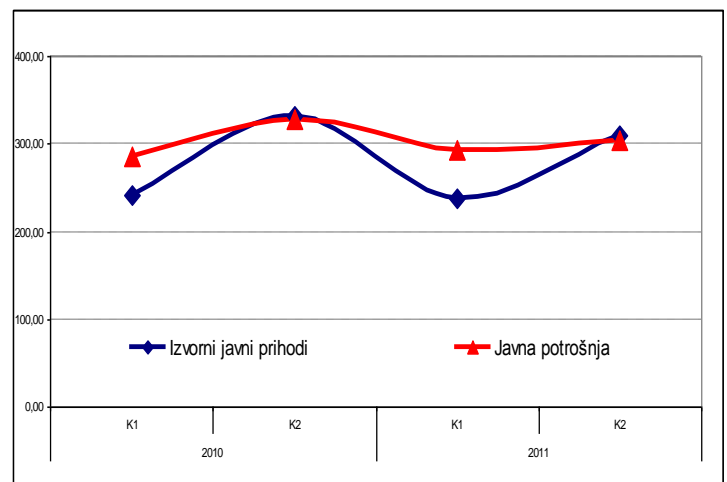
U tabeli su dati osnovni kvartalni fiskalni pokazatelji za 2010. godinu i prvu polovinu tekuće godine (detaljna tabela nalazi se u Anex-u):

Tabela 3.4. Osnovni kvartalni fiskalni pokazatelji

Indikator	JAVNE FINANSIJE						
	2010				2011		
	K1	K2	K3	K4	K1	K2	I-VI
Izvorni javni prihodi							
U mil EUR	242.10	332.56	353.25	352.30	238.62	309.78	548.40
Javna potrošnja							
U mil EUR	285.81	329.02	354.64	461.98	293.64	304.60	598.24
Javna potrošnja							
U % BDP-a	9.45	10.88	11.73	15.28	9.20	9.54	18.74
Saldo javnih finansija							
U mil EUR	-43.71	3.54	-1.39	-109.68	-55.02	5.17	-49.84
Saldo javnih finansija							
% u BDP	-1.45	0.12	-0.05	-3.63	-1.72	0.16	-1.56
Budžetski prihodi							
U mil EUR	215.65	296.23	314.66	313.81	218.02	279.98	498.1
Budžetski izdaci							
U mil EUR	250.10	287.91	310.33	404.26	251.60	299.00	550.60
Suficit / Deficit							
U mil EUR	-34.45	8.32	4.33	-90.45	-33.58	-19.02	-52.60
Suficit / Deficit							
U % BDP-a	-2.43	-1.43	-0.43	-2.85	-1.06	-0.60	-1.60
Javni dug							
U mil EUR, kraj perioda	1130.10	1115.30	1279.20	1270.70	1,281.11	1,433.70	1,433.70
Javni dug							
U %BDP, -a kraj perioda	37.38	36.89	42.32	42.03	40.40	44.90	44.90

Posmatrano po kvartalima, trendovi iz prethodnog perioda nastavljeni su i u 2011. godini. Naime, što se tiče ostvarenja prihoda, prvi kvartal je tradicionalno najlošiji kvartal, što uz visok nivo mandatorne potrošnje dovodi do visokog deficita u prvom kvartalu, kako na nivou javne potrošnje, tako i budžeta CG. U drugom kvartalu je evidentan rast izvornih prihoda, tako da je u drugom kvartalu, kako 2010 tako i tekuće godine, saldo javnih finansija zabilježio skroman pozitivan rezultat, što se može vidjeti i na grafiku.

Kada se analizira ostvarenje budžeta po kvartalima, primjetan je neznatan trend opadanja prihoda, uz istovremeni rast rashoda budžeta. Posmatrano za prvih šest mjeseci, prihodi budžeta CG niži su za 2,7 % u odnosu na isti uporedni period prethodne godine. Dok je kod

² U trenutku pripreme izvještaja, sve jedinice lokalne samouprave nisu dostavile izvještaje o ostvarenju javne potrošnje na lokalnom nivou

³ Procjena Ministarstva finansija

direktnih poreza (porez na dohodak i doprinosi) zabilježen neznatan rast, indirektni porezi (PDV, akcize i carine) pokazuju opadajući trend. Tek nakon trećeg kvartala (koji im najveće učešće na godišnjem nivou) i ljetnje turističke sezone, moći će se preciznije projektovati prihodi budžeta do kraja godine. Ukoliko se nastave trendovi iz prve polovine godine, izvorni prihodi budžeta CG mogli bi da u odnosu na planirane za 2011. godinu budu niži za oko 1 % BDP-a.

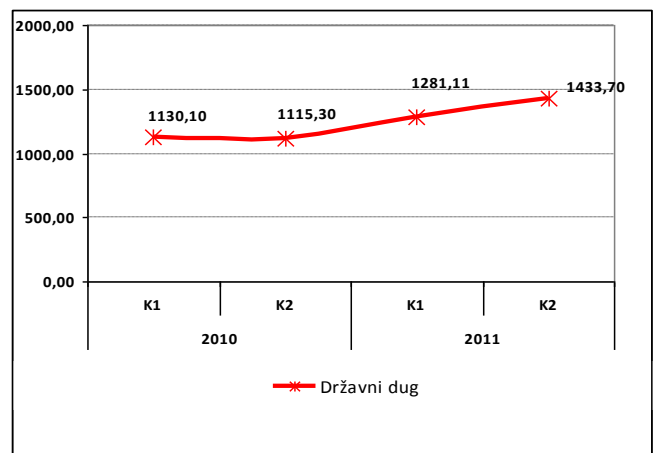
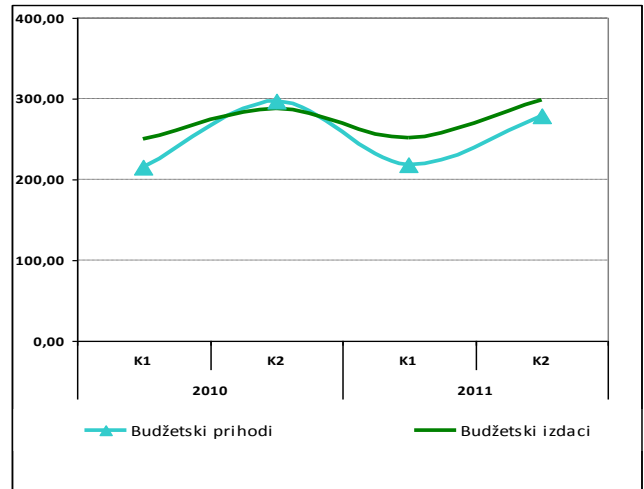
Rashodi budžeta za prvih šest mjeseci 2011. godine, u odnosu na izvršenje budžeta u prvoj polovini 2010. godine, veći su za 5,25 %. Razlozi za povećanje rashoda su u najvećoj mjeri rast socijalnih davanja i penzija, zbog većeg broja korisnika socijalne zaštite, kao i povećanja broja penzionera i vanrednog usklađivanja vojnih penzija. Ovakav trend u oblasti transfera za socijalnu zaštitu može se očekivati i u drugoj polovini godine. Istovremeno, nastavljaju se interne mjere štednje kojima će se ublažiti negativni trendovi rasta pojedinih kategorija izdataka.

Budžetom za 2011. godinu, planirano je zaduženje u iznosu od 180 mil €, prihodi od privatizacije u iznosu od 15 mil € i korišćenje depozita u iznosu od 64,9 mil €. Međutim, emitovane su euroobveznice u iznosu od 180 mil €, što je 30 mil više od plana, dok su istovremeno prihodi od privatizacije zanemarljivi i neizvjesno je njihovo ostvarenje do kraja godine.

Na kraju 2010. godine, raspoloživi efektivni depoziti iznosili su 102 mil €. Uzeta je pretpostavka da će se nivo depozita države na kraju 2011. godine zadržati na minimalnom nivou od 60 mil € što bi značilo korišćenje depozita u ovoj godini od 42 mil €. U tom slučaju, pozajmice i krediti iz inostranih izvora bi iznosile oko 235 mil €, što je za 85 mil više u odnosu na Zakon o budžetu CG za 2011. godinu ili 55 mil € preko sredstava dobijenih emisijom euroobveznica. Ukoliko dođe do nižeg ostvarenja izvornih prihoda od plana, za odgovarajući iznos bi se dodatno zaduživali.

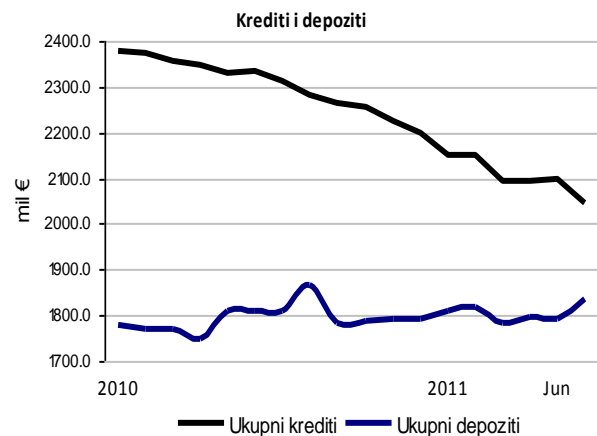
Podatke za lokalnu samoupravu treba uzeti sa rezervom jer, shodno Pravilniku o izvještavanju jedinica lokalne samouprave, opštine podatke o ostvarenju javne potrošnje na lokalnom nivou dostavljaju kvartalno, a do pripreme analize, mali broj opština je dostavio podatke za drugi kvartal, pa se podaci za drugi kvartal zasnivaju na procjeni Ministarstva finansija. Ono što je nesporno je da, s obzirom na nedostatak depozita i smanjene mogućnosti zaduživanja, potrošnja na lokalnom nivou u skorije vrijeme ne može dostići nivoe iz rekordnih 2007. i 2008. godine, a iz istih razloga očekuje se da opštine u narednom periodu imaju uravnotežene bilanse ili blagi suficit.

Javni dug još od 2008. godine pokazuje tendenciju rasta, što je naročito došlo do izražaja u kriznim 2009. i 2010. godini. Na kraju prvog kvartala 2010. godine, javni dug iznosio je 1.130 mil € ili 37,38 %, dok je na kraju drugog kvartala iste godine bio nešto niži - 36,89 % BDP-a. Na kraju prvog kvartala 2011. godine stanje duga iznosilo je 1.281 mil € ili 40,40 % BDP-a, dok je do kraja drugog kvartala porastao na nivo od 1.433,7 mil € što čini 44,9 % BDP-a. Treba napomenuti da su u međuvremenu dva puta emitovane euro-obveznice u ukupnom iznosu od 380 mil €, kojima je finansirana otplata duga i kapitalni budžet.

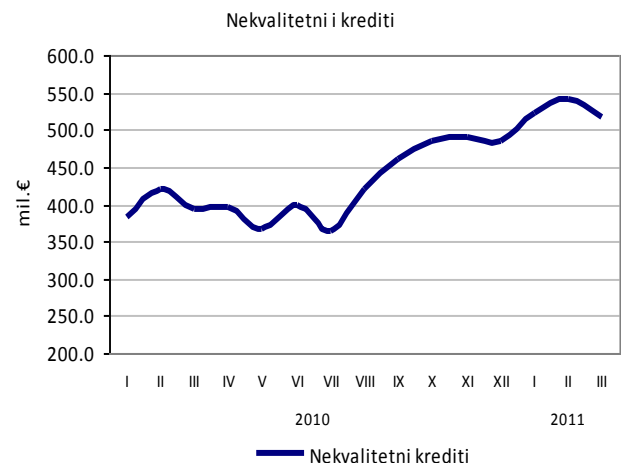

3.3. Aktivnost i likvidnost bankarskog sektora

Stanje na bankarskom tržištu periodu januar- jun 2011. godine je obilježeno daljim padom kreditne aktivnosti. Ukupni krediti su na kraju juna 2011. godine iznosili 2,05 mlrd € i niži su za 5% u odnosu na decembar 2010. godine, mada treba napomenuti da je u martu 2011. zaustavljen dugi silazni trend da bi u maju 2011. godine bio zabilježen blagi rast aktivnosti. Krediti privredi su krajem juna 2011. godine iznosili 1,06 mlrd € i neznatno su smanjeni u odnosu na prethodni mjesec. Podaci pokazuju da se kreditna aktivnost stabilizovala u periodu mart-maj 2011. godine poslije dugog silaznog trenda od sredine 2008. godine uzrokovanog posljedicama finansijske krize. Možemo reći da su banke prije ovog perioda bile vrlo izdašne u odobravanju kredita da bi se taj trend preokrenuo od 2008. godine u vrlo restriktivnu kreditnu politiku. Pad kreditne aktivnosti je uzrokovan raščišćavanjem bilansa banaka, padom ekonomske aktivnosti i povećanjem rizika uzrokovanog značajnim povećanjem nelikvidnosti. Na ovo se može dodati i nedostatak dobrih projekata koje bi banke bile spremne i voljne da finansiraju. Krediti stanovništvu su u junu 2011 godine iznosili 855,8 mil €. Krediti stanovništvu su na stabilnom nivou od početka ove godine. Ukupni depoziti su krajem juna 2011. godine iznosili 1,83 mlrd € i veći su za 1,7% u odnosu na početak godine. Depoziti privrede su krajem juna iznosili 463,4 mil €, što je za 7,75% manje u odnosu na stanje krajem 2010. godine. Depoziti stanovništva bilježe postojan rast od početka godine i na kraju juna 2011 su iznosili 982,3 mil € što je u za 4,1% više u odnosu na početak godine. Prosječna zaduženost stanovnika Crne Gore u junu iznosila je 1,380 €, dok prosječna zaduženost zaposlenog iznosi 5,253 €.

Prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa na kredite (aktivna k.s.) u junu 2011. iznosila je 9,72%, dok je prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa na depozite (pasivna k.s.) iznosila je u 3,06%. Na rast kamatnih stopa utiče povećanje referentnih kamatnih stopa na međunarodnom finansijskom tržištu (Euribor i Libor), stalno viša kreditna tražnja od ponude, kao i rast nekvalitetne aktive. Zabrinjavajući trend primjetan je u pogoršanju kvaliteta kredita kroz povećanje nekvalitetnih kredita bilo da je u pitanju nemogućnost otplate ili kašnjenje u otplati. Ovaj trend je započeo u avgustu prethodne godine kada je nekvalitetni krediti iznosili 366,7 mil € ili 18,1% ukupnih kredita, da bi junu ove godine iznosili 516,8 mil ili 25,3% ukupnih kredita.

3.4. Bilans tekućeg računa

3.4.1 Platni bilans

Robnu razmjenu Crne Gore⁴ sa inostranstvom karakterišu pozitivna kretanja u prvom kvartalu 2011. godine kada je deficit tekućeg računa iznosio 188,5 mil€, što je za 22,5% manje nego u istom periodu prethodne

⁴ U trenutku izrade Analize, Ministarstvo finansija raspolaže podacima od Centralna banka Crne Gore o platnom bilansu za prvi kvartal, dok je Monstat objavio podatke o spoljnotrgovinskoj razmjeni za šest mjeseci. Podaci Monsata biće komentarisani u nastavku teksta. Treba napomenuti da se podaci Monstata i CBCG o robnoj razmjeni razlikuju jer CBCG vrši korekciju podataka o uvozu i izvozu roba

godine. U ovom periodu ostvaren je značajan rast izvoza roba, rast ukupne robne razmjene, kao i smanjenje spoljnotrgovinskog deficita.

Ukupan obim robne razmjene iznosio je 468,4 mil€ i veći je za 24,9% u odnosu na prvi kvartal 2010., dok je istovremeno spoljnotrgovinski deficit iznosio 237,1 mil € i bio je za 6,8% manji nego u 2010. godini. Deficit platnog bilansa je posljedica visokog deficita robne razmjene od 237,1 mil€ i suficita na ostalim pozicijama platnog bilansa i to suficita na računu usluga od 2.6 mil €, suficita na računu dohodaka od 20.4mil€ i suficita na računu transfera od 25.6 mil€. Ostvareni stepen pokrivenosti uvoza izvozom roba iznosio je 32,8%, što je za 13,6 % više nego u istom periodu 2010. godine. Obim razmjene usluga iznosio je 119,2 mil €, što je na približno istom nivou kao u 2010 godini.

Pojedine pozicije platnog bilansa su posljedice divergentnih kretanja priliva i odlova koje čine ove pozicije , U periodu januar – mart ove godine došlo je do većeg rasta izvoza roba od rasta uvoza roba, što je rezultiralo rastom ukupne robne razmjene, ali i smanjenjem spoljnotrgovinskog deficita tako je izvoz roba u prvom kvartalu iznosio 115.7 mil € i bio je viši za 91.7% u odnosu na isti kvartal prethodne godine , međutim , sobzirom na strukturu izvoza u kome dominira aluminijum potrebno je raditi na njegovoj diversifikaciji i oslobadjanju od zavisnosti izvoza proizvoda teške industrije. Uvoz je u prvom kvartalu iznosio 352.8 mil € i bio je viši za 12.1% u odnosu na prvi kvartal prethodne godine.

U razmjeni usluga Crna Gora je u prvom kvartalu 2011. godine ostvarila suficit u iznosu od 2,6 mil €. Ovaj suficit je rezultat povećanja prihoda za 20,7% i smanjenja rashoda za 13,9%. Ukupan obim razmjene usluga u prvom kvartalu 2011. godine iznosio je 119,2 mil €, što je na približno istom nivou kao u prethodnoj godini. Prihodi od usluga iznosili su 60,9 mil €. Najveći prihodi ostvareni su u oblasti transporta 25,2 mil €, ostalih poslovnih usluga 13 mil €, zatim putovanja 9,3 mil € i komunikacijskih usluga 5,1 mil €.

Podračun platnog bilansa koji se odnosi na dohotke u posmatranom periodu bilježi suficit u iznosu od 20,4 mil €. U posmatranom periodu ostvareno je povećanje ukupnih prihoda za 17%, što je rezultat povećanja priliva po osnovu plata i nadoknada zaposlenih (kompenzacije zaposlenih) i dividendi, dok je kod rashoda zabilježen pad od 26,8%. Prihodi ostvareni po osnovu faktorskih dohodaka iznosili su 45 mil €, što je za 17% više nego u 2010. godini. Najveći dio prihoda čine kompenzacije zaposlenih u iznosu od 41,7 mil €, što je više za 11,4% u odnosu na isti period 2010. godine. Prihodi po osnovu dohotka od međunarodnih ulaganja iznosili su 3,2 mil €. U strukturi prihoda po osnovu dohotka od međunarodnih ulaganja najveće učešće imaju naplaćene kamate u iznosu od 1,7 mil €, dok su prihodi ostvareni po osnovu direktnih investicija u inostranstvu iznosili 1,6 mil €.

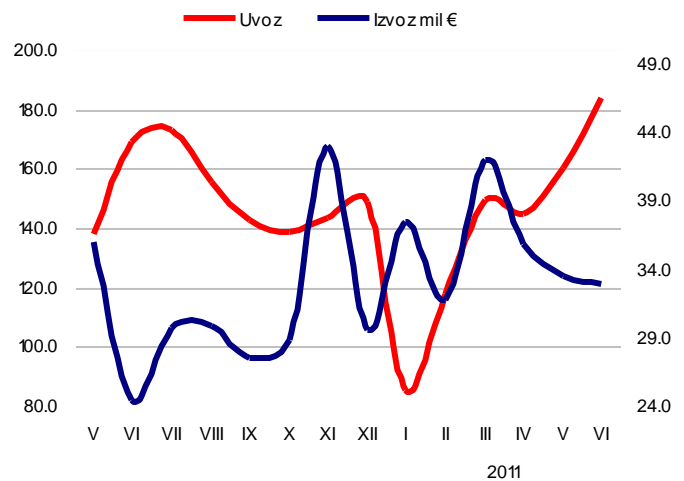
Račun tekućih transfera pokazuje trend rasta priliva transfera u Crnu Goru. Bilans tekućih transfera u prvom kvartalu 2011. godine iznosio je 25,6 mil €, što je za 9,3% više nego u istom periodu 2010. godine. Ukupan prihod po osnovu tekućih transfera u posmatranom periodu iznosio je 33,9 mil €, što je za 11,5% više nego u 2010. godini. U strukturi prihoda 30,7 mil € odnosilo se na ostale sektore, a na sektor država 3,2 mil €. Od ukupnog priliva transfera ostalih sektora, 14,3 mil € ostvareno je po osnovu doznaka iz inostranstva, dok je priliv po osnovu ostalih transfera (nasljedstva, izdržavanja, poklona i pomoći) iznosio 16,4 mil €. U istom periodu rashodi su iznosili 8,3 mil €, što je za 19% više u odnosu na prethodnu godinu. Posmatrajući strukturu rashoda na sektor države odnosilo se 1,9 mil €, dok se 6,4 mil € odnosilo na ostale sektore. Odliv novčanih sredstava po osnovu doznaka iznosio je 2,9 mil €, dok je odliv po osnovu nasljedstva, poklona i raznih vrsta pomoći iznosio 3,5 mil €, što je za 56% više nego u prvom kvartalu 2010. godine.

Podaci Monstata koji se odnose na spoljnotrgovinsku razmjenu Crne Gore u periodu april -jun 2011. godine pokazuju rast spoljnotrgovinske razmjene (1,055 mld€) od 17,6% u odnosu na isti period 2010. Zabilježen je brži rast izvoza u odnosu na rast uvoza, što je doprinos smanjenju deficita tekućeg bilansa plaćanja. Izvoz roba je za prvih šest mjeseci ove godine veći za 50% u odnosu na isti period prethodne godine i iznosio je 213.4 mil€. Rast izvoza Crne Gore je posljedica je rasta izvoza aluminijuma i u manjoj mjeri ostalih izvoznih proizvoda . U istom periodu zabilježen je pad uvoza električne energije. Uvoz je porastao za 11,5% i iznosio je 841.5 mil€, što korespondira sa rastom ukupne tražnje, posebno sektora turizma. Najznačajnije povećanje vrijednosti uvoza od

58,4% zabilježeno je kod mineralnih ulja što je posljedica snažnog rasta cijena naftnih derivata. Uvoz proizvoda ove tarifne pozicije, iznosio je 137.9 mil €.

U izvozu, glavni spoljnotrgovinski partneri, pojedinačno, bili su: Mađarska (44.6 mil.€), Srbija (42.7 mil.€), Grčka (33.8 mil.€). U uvozu, glavni spoljnotrgovinski partneri, pojedinačno, bili su: Srbija (233,3 mil.€), Grčka (67.1 mil.€) i Bosna i Hercegovina (63.6 mil.€). Spoljnotrgovinska razmjena bila je najveća sa potpisnicama CEFTA sporazuma i Evropskom unijom. Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 25.4% i veća je u odnosu na isti period u prethodnoj godini, kada je iznosila 18.8%.

Održavanje visokih stopa izvoza, u krajnjem održavanje njegovog bržeg rasta od uvoza predstavlja izazov ekonomiji, prvenstveno u smislu konkurentnosti i jačanja strukture u koris proizvoda visoke dodatne vrijednosti.

3.4.2. Bilans kapitalnih i finansijskih transakcija

Bilans kapitalnih i finansijskih transakcija pokazuje suficit (neto priliv) u prvom kvartalu 2011. godine od 157.4 mil €. Ovaj suficit posljedica je suficita na računu portfolio i direktnih investicija dok je neto odliv zabilježen na računu stranih investicija. Račun direktnih stranih investicija bilježi suficit (neto priliv) u iznosu od 114.2 mil €. Što je za 17.4% manje u odnosu na prethodnu godinu, dok je ukupan priliv od 125.4 mil € manji nego prethodne godine (isti period) ili 20.5 %.

Najveći priliv u strukturi direktnih stranih investicija zbilježen je u pogledu ulaganja u domaće kompanije i finansijske institucije i iznosio je 53.8 mil €. što je za oko 28% manje u odnosu na prethodnu godinu. Poravnanja unutar kompanija iznosila su neto 34 mil €, što pokazuje da je smanjeno zaduživanje domaćih kćerki kod majki kompanija u inostranstvu. Ovo smanjenje iznosilo je 25.8%. Ulaganja u nekretnine iznosilo je 29.5 mil € ili 5,4% manje nego prošle godine.

U prvom kvartalu 2011. godine ukupan odliv po osnovu stranih direktnih investicija iznosio je 11,2 mil € i manji je za 42,7%. U strukturi odliva 3,3 mil € odnosilo se na smanjenje obaveza domaćih kompanija (interkompanijski dug) po osnovu kredita uzetih kod matičnih kompanija. Odliv po osnovu prodaje nekretnina od strane nerezidenata iznosio je 2,1 mil €, dok je odliv po osnovu povlačenja sredstava investiranih u domaće banke i preduzeća iznosio 81 hiljadu eura.

Investicije rezidenata u banke i preduzeća u inostranstvu iznosile su 5,2 mil €, u isto vrijeme je odliv po osnovu kupovine nekretnina u inostranstvu iznosio 0.48 mil €.

Ukupan priliv po osnovu portfolio investicija u prvom kvartalu 2011. godine iznosio je 33,5 mil €, što je značajno više nego u istom periodu prethodne godine. Investicije u domaće hartije od vrijednosti iznosile su 32,5 mil €, a najveći priliv ostvaren po osnovu ulaganja u dužničke hartije od vrijednosti u iznosu od 30 mil €. Istovremeno, odliv sredstava po osnovu portfolio investicija iznosio je 19,5 mil €. Od ukupnog odliva 15,2 mil € se odnosilo na povlačenje sredstava investiranih u domaće vlasničke hartije od vrijednosti, dok se 4,3 mil € odnosilo na investiranje rezidenata u strane vlasničke hartije od vrijednosti. Račun portfolio investicija pokazuje neto priliv u iznosu od 14,1 mil €. U prvom kvartalu 2011. godine na računu ostalih investicija zabilježen je neto odliv u iznosu od 78,2 mil €, dok je u istom periodu 2010. godine ostvaren neto priliv od 4,8 mil €, što je rezultat povećanja strane aktive, kao i smanjenja obaveza prema inostranstvu. U posmatranom periodu povećani su depoziti banaka u inostranstvu za 51 mil €, dok su istovremeno banke smanjile svoje obaveze po osnovu uzetih kredita za 45 mil €. Privatni sektor bilježi porast zaduživanja u inostranstvu. Priliv po osnovu povlačenja sredstava kredita od strane privatnog sektora iznosio je 142,3 mil €, što je značajno više nego u 2010. godini

(50,2 mil €), dok je istovremeno zabilježeno povećanje odliva po osnovu otplate glavnice koji je iznosio 116,3 mil € (36,6 mil € u 2010. godini). Na kraju marta 2011. godine novčana sredstva Centralne banke na računima u inostranstvu i trezoru bila su manja za 107,4 mil € u odnosu na kraj 2010. godine.

Dostupni podaci za **strane direktne investicije** na kraju maja 2011 (Izvor: CBCG) pokazuju da je u periodu Januar-Maj 2011. godine, neto priliv stranih direktnih investicija, iznosio je 170 mil € što je za 21,2% manje nego u istom periodu 2010. godine. Ukupan priliv stranih direktnih investicija iznosio je 196,8 mil €. U istom periodu ostvaren je odliv u iznosu od 26,8 mil €. Od ukupnog priliva stranih direktnih investicija vlasnička ulaganja su iznosila 134,8 mil €, dok je priliv u formi interkompanijskog duga iznosio 50,8 mil € (transakcije između kćerki i majki kompanija u inostranstvu) . U strukturi vlasničkih ulaganja, investicije u preduzeća i banke čine 39,6% ukupnog priliva, a ulaganja u nekretnine 28,9%. Priliv novčanih sredstava po osnovu povlačenja sredstava rezidenata investiranih u inostranstvu iznosio je 11,2 mil €. Ukupan odliv stranih direktnih investicija u posmatranom periodu iznosio je 26,8 mil €, što je za 9,4% manje nego u prethodnoj godini. U strukturi odliva 13,8 mil € se odnosilo na ulaganja rezidenata u inostranstvu, dok je odliv po osnovu povlačenja ulaganja nerezidenata iznosio 13 mil €.

IV Strukturne politike

4.1. Sektor preduzeća

4.1.1. Privatizacija i javno-privatna partnerstva

Vlada Crne Gore se opredijelila da model javno-privatnog partnerstva koristi intenzivnije otvarajući mogućnost primjene tog modela u svim oblastima pružanja javnih usluga i izgradnje i održavanje javne infrastrukture, uključujući zdravstvo, obrazovanje, saobraćaj, energetiku, turizam prvenstveno kroz valorizaciju atraktivnih mjesta na crnogorskom primorju i sjeveru Crne Gore.

Osnovni cilj privatizacije predstavlja povećanje konkurentnosti i efikasnosti funkcionisanja društva, podsticanje stranih ulaganja i preduzetništva u svim oblastima, povećanje zaposlenosti i poboljšanje životnog standarda.

U toku je izrada Nacrta Zakona o javno-privatnom partnerstvu kojim će se institucionalno urediti postupak proglašavanja projekta projektom javno-privatnog partnerstv, kao i postupak izbora privatnog partnera. U tom smislu javno-privatno partnerstvo će predstavljati dugoročni oblik saradnje javnog i privatnog sektora koji se zasniva na alokaciji zadataka, resursa, rizika i benefita, a sve u cilju unapredjenja kvaliteta javnih usluga koje tradicionalno pruža javni sektor, izgradnju i održavanje infrastrukture i efikasno korištenje prirodnih dobara.

Kombinovanjem modela privatizacije i javno-privatnog partnerstva, tenderska komisija za turizam je donijela Odluku o prodaji 63,5273 % akcijskog kapitala društva HTP "Ulcinjaska rivijera" AD Ulcinj uz istovremeni dugoročni zakup zemljišta u svojini države Crne Gore. Tenderom je predviđeno da se zemljište na kome se nalaze hoteli i drugi objekti preduzeća, kao i zemljište koje je planskom dokumentacijom predviđeno za izgradnju turističkih kapaciteta i drugih sadržaja, najpovoljnijem ponuđaču izda u dugoročni zakup na 90 godina.

Započeti projekti javno-privatnog partnerstva u prvoj polovini 2011. godine su:

- Zemljište od 6,8 mil m² poluostrva Luštica predmet je dogovora između Vlade Crne Gore i egipatske kompanije „Orascom Development Holding“ za izgradnju turističkog grada na poluostrvu Luštica. Potpisani ugovor obuhvata zakup zemljišta na 99 godina. U ugovoru se navodi da je prva faza izgradnje kompleksa trebala da počne u drugom kvartalu 2011. godine i da traje do kraja 2013. godine. Medjutim, zbog kašnjenja sa pribavljanjem potrebne dokumentacije neophodne za početak radova, planirani radovi će započeti u trećem kvartalu.
- Na Luštici će biti izgrađen turistički grad, sa ukupno 8 hotela i ostalih turističkih kapaciteta, koji uključuje i gradske elemente: šoping centar, školu, zdravstvenu ustanovu, kao i teren za golf. Vrijednost projekta je 1,1

mld €, a u budućem turističkom gradu Orascom Development Holding će raspolagati sa 90% akcija, a Crna Gora sa 10%.

- Po zaključku Vlade Crne Gore, objavljen je javni poziv za učešće na međunarodnom javnom tenderu za izdavanje u dugoročni zakup od 30 godina s mogućnošću produženja, vojnoturističkog kompleksa “Valdanos”, Ulcinj, koji će trajati do 19. septembra 2011. godine .
- Tenderska komisija za turizam je razmotrila informaciju o aktivnostima koje su preduzete na pripremi tenderskog postupka za izdavanje u dugoročni zakup, uz mogućnost prodaje dijela zemljišta, u Opštini Tivat, u vlasništvu društva “Montepranzo – Bokaproduct” AD Tivat, namijenjenog za izgradnju golf terena, neophodne infrastrukture i pratećih sadržaja. U toku je priprema tenderske dokumentacije, pribavljanje odgovarajućih dokumenata i odluka nakon čega će Komisija donijeti odluku o objavi javnog poziva.

4.1.2. Biznis okruženje i mala i srednja preduzeća

4.1.2. Biznis okruženje i mala i srednja preduzeća

Polazeći od prioritarnog značaja MSP za ukupan razvoj u proteklom periodu 2011. godine preduzete su konkretne aktivnosti na poboljšanju biznis ambijenta i otklanjanja barijera, kao i donijeta Strategija za podsticanje konkurentnosti na mikro nivou 2011.-2015. godine sa Akcionim planom za njeno sprovođenje.

Najbolji prikaz stanja u ovom sektoru, s obzirom na proces pridruživanja EU, su međunarodna istraživanja u koja je uključena Crna Gora: Global Competitiveness Report (Izveštaj o globalnoj konkurentnosti), Doing Business (Poslovanje), GEM istraživanje (Mjerenje preduzetničkih aktivnosti u zemlji). I pored dobre pozicije u odnosu na zemlje regiona, na rang listama ovih istraživanja za privredu Crne Gore, koja se nalazi u fazi razvoja vođenoj efikasnošću, ukazuje se da je posebno bitno unapređenje ambijenta povoljnog za privlačenje stranih direktnih investicija (smanjenje carina, poreza, administrativnih procedura, izdavanja građevinskih dozvola, izvršenja ugovora, zatvaranja biznisa i zaštite investitora), stabilnost finansijskog tržišta i mogućnost dobijanja kredita, kao i kreiranje kvalitetnih proizvoda.

Nastavljanjem aktivnosti Savjeta za regulatornu reformu i unapređenje poslovnog ambijenta, kroz realizaciju Akcionog plana, na osnovu analize postojećih propisa i administrativnih postupaka u završnoj fazi je priprema preporuka u pogledu njihovog pojednostavljivanja, eliminisanja ili donošenja novih. Takođe, krajem maja je uspostavljen jednošalterski sistem za registraciju preduzeća u okviru Centralnog registra Privrednog suda, u sklopu Poreske uprave. Postupak registracije pratiće integrisanje postupka dostavljanja finansijskih izvještaja istom organu, tj. Poreskoj upravi. Posebno značajna reforma za investiranje izvršena je u regulativi o proceduri (pojednostavljenju) izdavanja građevinskih dozvola. Predviđa se uspostavljanje one stop shop-a za izdavanje minimalnih tehničkih uslova, kao i građevinske dozvole, što će značiti i postizanje veće efikasnosti državnih i organa lokalne samouprave, ali su nužna, i u pripremi su dalja unapređenja u ovom segmentu. U katastru nepokretnosti Uprave za nekretnine uspostavljeni su skraćeni rokovi za upis. Takođe, pojednostavljena je i ubrzana procedura zapošljavanja stranaca, radi se na unapređenju rada kreditnog registra i kvaliteta informacija o zaduživanju građana i privrede. Prduzimaju se kompleksne pripreme za skorašnje uvođenje RIA u crnogorski regulatorni sistem. Nastavlja se liberalizacija carinske politike, unapređuje zaštita prava intelektualne svojine, a u pripremi je prevazilaženje problema uvoznika i izvoznika.

U Direkciji za razvoj malih i srednjih preduzeća započete su aktivnosti na uspostavljanju sistema statističkog praćenja i istraživanja sektora malih i srednjih preduzeća, u skladu sa metodologijom EUROSTAT-a.

U uslovima veoma izražene nelikvidnosti, dosta je ograničena finansijska podrška MSP i preduzetnicima i ona sada dolazi od IRF CG. Tokom prvih 6 mjeseci kreditno je podržano 117 projekata, od čega se 27 projekata realizuje posredstvom i uz učešće poslovnih banaka (1.09 mil €), a učešće IRF je 2.37 mil €. Preostalih 90 se realizuje direktnim kreditnim aranžmanima IRF u iznosu 6.48 mil €. Izostanak kredita pod, za privredu

Tabela 4.1. Pozicije zemalja regiona u Izvještaju o globalnoj konkurentnosti

zemlja/godina	GCI 2007-2008	GCI 2010-2011	Promjena 2007-2010
Slovenija	39	45	-6
Crna Gora	82	49	+33
Hrvatska	57	77	-20
Srbija	91	79	+12
BiH	106	96	+10
Makedonija	94	88	+6
Albanija	109	102	+7

Izvor: World Economic Forum (2010-2011); Press Release, Internet

prihvatljivim uslovima, nelikvidnost MSP prerasta u urgentan problem koji zahtijeva iznalaženje adekvatnog načina za njegovo prevazilaženje. Ipak, podaci CRPS o rastu broja registrovanih privrednih društava i preduzetnika u prvoj polovini godine (4,2%), ukazuju na postojanje visokog interesovanja za investiranje, razvoj biznisa i novo zapošljavanje.

Zadovoljenje uslova za prijem u EU kroz postojanje "djelotvorne tržišne privrede i konkurentnih preduzeća sposobnih da izdrže pritisak zajedničkog tržišta", zahtijeva dostizanje određenog nivoa međunarodne konkurentnosti. Jačanje konkurentnosti MSP i povećanje produktivnosti postaje najvažniji pravac razvoja, posebno u sadašnjem pretpristupnom, manje oštrom regionalnom okruženju.

4.1.3. Mrežne industrije

a. Energetika

Ciljevi Evropske unije u sektoru energetike u osnovi su reforme koja se sporovodi u energetsom sektoru Crne Gore. U tom smislu, realizuju se brojne aktivnosti vezane za usklađivanje domaćih sa evropskim propisima koji se sastoje od pravila i politika vezanih za konkurenciju i državnu pomoć, tržište električne energije i gasa, korišćenje obnovljivih izvora energije, energetske efikasnost, razvoj energetske mreže i dr.

U cilju stvaranja uslova za potpunu implementaciju Zakona o energetici, koji je generalno usklađen sa evropskim zakonodavstvom iz oblasti energetike, usvojeno je i pripremljeno niz podzakonskih akata (pravilnici i uredbe) kojima se regulišu uslovi i mjere podsticaja za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora i visokoefikasne kogeneracije i sl.

Na osnovu Zakona o energetici, pripremljen je Nacrt programa razvoja i korišćenja obnovljivih izvora energije za period od 10 godina. Kao članica Energetske zajednice, Crna Gora ima obavezu da uspostavi nacionalni cilj minimalnog učešća obnovljive energije u ukupnoj energiji u 2020. godini, prema metodologiji koju koriste države članice EU. Aktuelne aktivnosti u vezi izgradnje proizvodnih elektroenergetskih objekata su sljedeće: 1) Rok za podnošenje ponuda kvalifikovanih ponuđača za izgradnju hidroelektrana na rijeci Morači je produžen do 30.09.2011. godine; 2) Izrada Detaljnog prostornog plana za prostor višenamjenske akumulacije na rijeci Komarnici i Strateške procjene uticaja na životnu sredinu; 3) Izrada tehničke dokumentacije neophodne za dobijanje građevinskih dozvola za izgradnju osam malih hidroelektrana za koje su ugovori o koncesijama zaključeni u septembru 2008. godine, a realizuju se i aktivnosti iz ugovora o koncesijama koji su u septembru 2010. godine zaključeni sa koncesionarima za izgradnju malih hidroelektrana na pet vodotoka; 4) Izdati su urbanističko-tehnički uslovi za izgradnju vjetroelektrana na lokalitetima Možura i Krново. U toku je izrada tehničke dokumentacije, odnosno elaborata o zaštiti životne sredine, kao i izrada i elaborata o priključenju vjetroelektrana na elektroenergetski sistem.

Prenosna i distributivna elektroenergetske mreža u Crnoj Gori nije na zadovoljavajućem nivou i treba je unaprijediti. Realizuje se niz projekata povezanih sa transevropskom energetsom mrežom: 1) u okviru Projekta izgradnje dalekovoda 400 kV Podgorica –Tirana, dalekovod 400 kV Podgorica 2 - Elbasan 2 pušten je u pogon, bez priključenja na TS 400/220 kV Tirana; 2) urađen je Nacrt detaljnog prostornog plana za koridor dalekovoda 400 kV sa optičkim kablom od Crnogorskog primorja do Pljevalja i podmorski kabal 500 kV sa optičkim kablom Italija – Crna Gora, sa Strateškom procjenom uticaja na životnu sredinu i, o istom, završena javna rasprava; 3) u okviru projekta izgradnje Jonsko-jadranskog gasovoda ,urađena je Studija o razvoju tržišta gasa u zemljama članicama Energetske zajednice, a u pripremi su Projektni zadatak za izradu studije izvodljivosti i procjene uticaja projekta na životnu sredinu i socijalno okruženje i mogući finansijski aranžmani za izgradnju Jonsko-jadranskog gasovoda.

U oblasti energetske efikasnosti realizuje se niz aktivnosti: 1) pripremljena su podzakonska akta neophodna za realizaciju politike energetske efikasnosti u sektoru zgrada; 2) u Zakon o javnim nabavkama uvešće se kriterijum energetske efikasnosti prilikom procesa evaluacije ponuda; 3) urađen je Nacrt pravilnika o određivanju graničnih vrijednosti godišnje potrošnje energije velikog potrošača; 4) vrše se pripreme za izradu baze podataka za EE i IT sistema za praćenje potrošnje energije, uključujući i vodič za upotrebu, smjernice i ostale prateće materijale ; 5) izvršena je obuka o energetsom menadžmentu (upravljanju energijom) za subjekte javnog sektora; 6) pripremljen je Nacrt godišnjeg operativnog plana poboljšanja energetske efikasnosti organa državne uprave. Iz

sredstava Fonda za energetska efikasnost obezbjeđuje se podrška sprovođenju programa i projekata energetske efikasnosti. Preko ovog fonda se realizuju projekti finansirani iz donacija, kredita i državnog budžeta, a planirano je i uvođenje revolving mehanizama putem PDV olakšica i karbonskih kredita.

U narednom periodu, neophodna je dosljedna realizacija planiranih projekata, uz sprovođenje zacrtanih mjera i preduzimanje novih, kako bi se obezbijedilo sigurno i stabilno snabdijevanje privrede i stanovništva energijom.

b. Transport

U periodu januar-maj ove, u odnosu na uporedni period, u okviru robnog saobraćaja zabilježen je rast prometa kod željezničkog saobraćaja, vazdušnog saobraćaja i pretovara. U ostalim granama zabilježen je relativno visoki pad prometa. U okviru putničkog saobraćaja, zabilježen je rast prevoza kod vazdušnog i gradskog saobraćaja, dok je kod željezničkog i drumskog saobraćaja zabilježen pad prevoza putnika. Pregled kretanja u oblasti transporta u 2011.godini daje se u narednoj tabeli:

Tabela 4.2. Pregled kretanja u oblasti transporta u 2011.godini
rast u %, period na period

Roba	K1	Maj	Januar-maj
Željeznički	17,9	-31,4	5,7
Pomorski	-35,0	-50,9	-39,4
Vazdušni	170,8	-74,2	11,6
Drumski	-30,5	-48,5	-76,9
Pretovar	-12,8	59,3	0,1

rast u %, period na period

Putnici	K1	Maj	Januar-maj
Željeznički	-46,4	-10,8	-35,4
Pomorski	-	-	-
Vazdušni	1,4	1,4	4,5
Drumski	12,8	14,5	-12,3
Gradski	46,3	64,3	54,3

Izvor: Zavod za statistiku

Ekonomska kriza, pad vozarina na pomorskom tržištu, rast cijena avio-goriva i smanjeni protok ljudi, robe i kapitala donekle su se nepovoljno reflektovali na uposlenost saobraćajnih kapaciteta. U takvim okolnostima, preduzimaju se mjere i aktivnosti za poboljšanje stanja u oblasti transporta:

- stvaranje pretpostavki za izgradnju auto-puta Bar-Boljare i Jadransko-Jonskog autoputa;
- rekonstrukciju pruge Beograd-Bar i pruge Nikšić -Podgorica;
- uspješnu realizaciju investicija u željezničkoj infrastrukturi, koje se finansiraju kreditima međunarodnih institucija a izvode u okviru projekta »Željeznica Crne Gore II« u periodu 2007-2012.godina. Projekti koji su završeni ili su u toku finansiraju se iz kredita i donacija: EBRD (18,4 mil.€), EIB (14,8 mil.€), Češke Eksportne banke (57,0 mil.€) i IPA 2009 (5 mil.€);
- završetak studije o rekonstrukciji pruge Beograd-Bar i projektno-studijske dokumentacije za gradnju pruge Nikšić-Čapljina;
- postavljanje optičkog i energetskog kabla na pruzi Beograd-Bar (u cilju video nadzora na čitavoj pruzi i njegovog korišćenja u oblasti telekomunikacija);
- eliminisanje uskih grla i crnih tačaka na putnoj mreži;
- potpisivanje ugovora o prevozu u drumskom saobraćaju sa drugim državama i unapređenje zakonske regulative u ovoj oblasti;
- sklapanje ugovora o izvozu 200-300 hiljada automobila godišnje iz kragujevačke fabrike preko Luke Bar;
- povećanje broja korisnika mobilne telefonije, kojih je krajem maja bilo 1.071.387, što odgovara penetraciji od 172,76%;
- potpisivanje tendera za realizaciju projekta Wireless Montenegro, čime se obezbjeđuju zatvorene radio mreže za potrebe državnih organa;
- zaokruženje pravnog okvira u sektoru telekomunikacija;
- ugovaranje izgradnje dva prekookeanska broda za rasute terete (u cilju obnove flote);
- zaključivanje ugovora između Vlade i Brodogradilišta o koncesiji na 30 godina;

- okončanje prve faze izgradnje projekta »Porto Montenegro« vrijednog oko 100 mil.€, čime je obezbijedena infrastruktura za ubrzani razvoj nautičkog turizma;
- sklapanje ugovora o nabavci aviona »embraera« - za koji je Vlada izdala ganaciju na kredit od 9,6 mil.€ (u cilju modernizacije flote i otvaranja novih linija);
- povećanje frekvencije čarter saobraćaja koji se odvija prema njemačkom području, što će se pozitivno odraziti na obim turističkog prometa;
- uvođenje letova low cost kompanija ka Crnoj Gori;
- potpisivanje Sporazuma sa drugim državama o odvijanju vazdušnog saobraćaja.

4.2 Fiskalna politika

Nastavlja se vođenje **fiskalne politike** koja je u prethodnom periodu omogućila uspostavljanje održivog sistema javnih finansija, bolju kontrolu rashoda i ostvarenje značajnih ušteda. Za postizanje ciljeva definisanih Ekonomskom politikom za 2011.godinu, i dalje se koriste sljedeći instrumenti fisklane politike:

- vođenje stroge politike zapošljavanja u vidu racionalizacije broja zaposlenih i korišćenja internih transfera (zakonska mogućnost prelaska zaposlenog iz jedne potrošačke jedinice u drugu), definisanje tehnoloških viškova u javnom sektoru, prekvalifikacija radne snage i centralizacija obračuna zarada.
- stvaranje uslova za fleksibilniju poziciju Vlade u kreiranju budžetske potrošnje, prije svega kroz smanjenje mandatornih obaveza u odnosu na diskrecionu potrošnju,
- povećanje tekuće potrošnje samo za razvojne projekte, uz istovremeno ukidanje neracionalnih programa javne potrošnje.

Nastavlja se proces unapređenja **poreskog sistema** Crne Gore, u cilju jačanja kvaliteta javnih finansija i daljeg usaglašavanja sa pravom i praksom EU. S tim u vezi, u periodu januar-jun 2011.godine, počela je implementacija više izmjena i dopuna postojećih zakona:

- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o akcizama;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o objedinjenoj registraciji i sistemu izvještavanja o obračunu i naplati poreza i doprinosa;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na nepokretnosti;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o finansiranju lokalne samouprave;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o administrativnim taksama.

U cilju pružanja podrške preduzetnicima u rješavanju problema u poslovanju nastalih kao posledica ekonomske krize i povećanja troškova poslovanja izazvanih naglim skokom cijena naftnih derivata na svjetskom tržištu, u primjeni je više podzakonskih akata kojim se :

- pomaže u rješavanju zaostalih obaveza po osnovu poreza na dobit pravnih lica (Uredba o dopunama Uredbe o uslovima za odlaganje naplate poreskih i neporeskih potraživanja);
- omogućava odloženo plaćanje carinskog duga (Uredba o odloženom plaćaju carinskog duga) ;
- omogućava povraćaj dijela plaćene akcize na eko-dizel koji se koristi u industrijske i komercijelne svrhe i mineralna ulja koja se koriste u poljoprivredi i šumarstvu (Pravilnik o dopunama Pravilnika o Zakonu o akcizama i Pravilnik o načinu i uslovima povraćaja akcize na mineralna ulja koja se upotrebljavaju za pogon poljoprivredne i šumske mehanizacije)

U cilju unapređenja poslovnog ambijenta otpočela je primjena Jednošalterskog sistema za registraciju preduzeća, čime su značajno pojednostavljene procedure registracije i olakšan put ka realizaciji poslovnih projekata i ideja.

U cilju pružanja podrške unapređenju kapaciteta partnera na lokalnom i državnom nivou u uvođenju transparentnog i odgovornog budžetiranja, počeo je Projekat "Jačanje mehanizama javnih finansija na lokalnom nivou u Crnoj Gori".

Proces unapređenja kvaliteta i transparentnosti javnih finansija odvija se u kontinuitetu, čemu je u ovom periodu doprinijelo:

- Prikazivanje transfera po ekonomskoj klasifikaciji kod jednog broja budžetskih korisnika, što doprinosi realnom sagledavanju budžetskih potreba tih potrošačkih jedinica. Izdaci za bruto zarade i ostala lična primanja prikazuju se detaljno kroz ekonomsku klasifikaciju, a ne kao transfer, kakav je do sada bio slučaj, čime se dodatno poboljšava transparentnost budžeta.
- Takođe, izmijenjena je zakonska regulativa koja tretira oblast penzijsko-invalidskog osiguranja, što će dodatno povećati održivost sistema PIO i cjelokupnih javnih finansija.
- Stupanje na snagu »Odluke o izradi kapitalnog budžeta«, kojom se unapređuje proces pripreme i izrade kapitalnog budžeta, preciznije definiše kapitalni projekat, sadržina kapitalnog projekta, uslovi i kriterijumi na osnovu kojih se određuju prioriteti prilikom izbora kapitalnih projekata, kandidovanja kapitalnih projekata od strane potrošačkih jedinica i jedinica lokalne samouprave.

Dobra dinamika priliva budžetskih sredstava u ovom periodu omogućila je:

- redovnu isplatu zarada, penzija i socijalnih davanja;
- uredno izmirenje svih obaveza države prema građanima i međunarodnoj zajednici;
- nastavak realizacije započetih investicionih projekata;

Vlada je usvojila Strategiju upravljanja dugom za period 2011-2013 godina, kojom je data analiza održivosti duga, analiza ključnih opcija zaduživanja koje Vlada ima na raspolaganju i konkretne smjernice za te aktivnosti.

Nakon vrlo uspješnog izlaska na tržište euro obveznica u septembru 2010.godine, Crna Gora se u aprilu 2011. godine, na tržištu obveznica pojavila drugi put i, vrlo uspješno, emitovala državne obveznice u iznosu od 180 mil €. Dobar odziv investitora iz 21 zemlje svijeta, dokaz je njihovog povjerenje u našu ekonomsku i fiskalnu politiku. Novac od emisije euroobveznica će biti dijelom iskorišćen za servisiranje duga, a dijelom za finansiranje potrošnje, u zavisnosti od konkretnih potreba. Takođe, kao podrška Budžetu Crne Gore u intenziviranju reformi u oblasti bankarskog i finansijskog sektora, što je jedan od osnova za održivi i uravnotežen oporavak i razvoj, odobren je kredit Svjetske banke u iznosu od 59,1 mil €.

4.3 Finansijski sektor

4.3.1 Bankarski sektor

U bankarskom sektoru, nastavljen je trend stabilizacije, sa kontinuiranim rastom štednje stanovništva, uz, još uvijek, visoko učešće nekvalitetnih kredita i nisku kreditnu aktivnost. Iako je situacija značajno poboljšana, ključni rizici ostaju, a ogledaju se u visokom stepenu nelikvidnosti realnog sektora, velikom broju pravnih i fizičkih lica koja neuredno izmiruju svoje kreditne obaveze, kao i brojnim rizicima koji dolaze iz međunarodnog okruženja.

Početkom juna 2011. godine CBCG je donijela novu Odluku o politici obavezne rezerve, koja će uticati na poboljšanje ročne strukture depozita i što bi trebalo da ima pozitivan uticaj na rast dugoročnih kredita. Predviđena je niža stopa obavezne rezerve za depozite sa ročnošću dužom od godine dana, a primjenjivaće se od oktobra 2011. godine. Takođe, novom Odlukom o adekvatnosti kapitala propisuje se metodologija za izračunavanje potrebnog kapitala banke za kreditni rizik, tržišni i operativni rizik, način izračunavanja koeficijenta solventnosti, što sve skupa predstavlja značajan korak u cilju pune harmonizacije sa evropskim zakonodavstvom.

Svjetska banka je odobrila novu Strategiju o saradnji za Crnu Goru, kojom se predviđa odobravanje kredita u iznosu od 215,7 mil. \$, koji će biti okvir saradnje i pomoći u periodu do 2014.godine.

Ukupni krediti su krajem juna 2011.godine iznosili 2,0 mlrd € i, u odnosu na prethodni mjesec, su smanjeni za 2,5%. Na godišnjem nivou, ukupni krediti su ostvarili pad od 12,4%, pri čemu su krediti privredi smanjeni za 19,9%, a krediti domaćinstvima za 3,3%.

Jedan od glavnih faktora koji utiče na smanjenu kreditnu aktivnost banaka predstavlja visok iznos nekvalitetnih kredita, koji su u junu iznosili 516,8mil. € i činili 25,27% ukupnih kredita. Sadašnji nivo nekvalitetnih kredita je povezan sa periodom kreditne ekspanzije, kada su banke imale blaže kriterijume za ocjenu kreditnog rizika i lakše odobravale kredite rizičnijim kategorijama klijenata. Visoka izloženost kreditnom riziku iz tog perioda rezultirala je sada visokim nivoom nekvalitetnih kredita u pojedinim bankama, što sve skupa utiče na efikasnost bankarskog sistema. Naime, visok nivo nekvalitetnih kredita zahtijeva od banaka povećanje rezervacija za kreditne gubitke, što smanjuje bankarske izvore za nove kredite i utiče na njihovo finansijsko poslovanje.

U cilju rješavanja problema nekvalitetnih kredita, banke se opredeljuju za reprogramme kredita ili za prodaju loših dijelova kreditnog portfolija, čime se smanjuje nivo rezervacija i nivo izloženosti kreditnom riziku, što sve utiče na stvaranje zdravijih osnova za poslovanje. Za lakše upravljanje kreditnim rizikom, pomoć predstavlja statistički Registar kreditnog zaduženja, što će omogućiti bankama bolji uvid u informacije o bonitetu klijenata.

Prisutna je i dalje tendencija rasta depozita stanovništva, kao pokazatelja jačanja povjerenja u bankarski sistem. Ukupni depoziti su u junu iznosili 1,8mlrd € i povećani su za 2,4% u odnosu na prethodni mjesec, a za 2,8% u odnosu na kraj prethodne godine. Pri tome su depoziti stanovništva iznosili 982,3mil. €, što predstavlja povećanje od 0,6% u odnosu na prethodni mjesec i 13,1% na godišnjem nivou.

Jedan od rizika za finansijsku stabilnost predstavlja dalji rast nelikvidnosti privrede, što pokazuju podaci Centralne banke Crne Gore, prema kojima je ukupan dug krajem juna ove godine dostigao iznos od 309,1mil. €, što je za 2.5% više u odnosu na prethodni mjesec, kada je iznosio 302,2 mil €. Na dan 30.06 2011g od 55952 pravnih i fizičkih lica koje obavljaju neku djelatnost, njih 14726 je bilo u blokadi, što je u odnosu na maj manje za 0,19%.

U cilju premošćavanja problema nelikvidnosti, sve se više aktuelizuje faktoring finansiranje, koje predstavlja specifičan oblik finansiranja, odnosno otkup tuđih potraživanja, a koji je bio dosta nepoznat našem finansijskom tržištu. Poslove faktoringa mogu da obavljaju banke, osiguravajuće kuće i neke specijalizovane institucije. U Crnoj Gori sa pružanjem ovih usluga je počeo Investiciono razvojni fond i neke banke.

4.3.2 Nebankarski sektor

Iako su negativni efekti ekonomske krize uticali na tržište osiguranja, ono u prvih pet mjeseci ove godine pokazuje znake oporavka i ne predstavlja opasnost za finansijsku stabilnost.

Ukupna bruto premija za pet mjeseci 2011 je iznosila 26.04 mil.€, što je za 8.5 više u odnosu na isti period prethodne godine.

Tabela 4.3. Pregled bruto premije - u mil.€

Grupa osiguranja	01-05.2010.g	01-05.2011.g.	2011/2010 - %
Život	2.97	3.341	14.8
Neživot	21.02	22.63	7.7
Ukupno	23.99	26.04	8.5

Izvor: Agencija za nadzor osiguranja

Na crnogorskom tržištu osiguranja poslove osiguranja obavlja 12 društava za osiguranje, pri čemu se 5 društava bave samo poslovima neživotnog osiguranja, dok se preostalih 7 bavi poslovima životnog osiguranja. Aktivnosti tržišta osiguranja i dalje karakteriše pretežno učešće neživotnog osiguranja i nizak nivo životnog osiguranja. Prema preliminarnim podacima Agencije za nadzor osiguranja bruto fakturisana premija u maju je iznosila 5,2 mil.€, što je za 9,8% više u odnosu na isti mjesec prethodne godine. U strukturi bruto premije i dalje je dominantno neživotno osiguranje sa 85,18%, u kome obavezno osiguranje iznosi 51,28%, dok se na životno osiguranje odnosi 14,82%. Od osiguravajućih društava u bruto premiji osiguranja najveće učešće ostvarilo je "Lovćen osiguranje" AD sa 45,32%, "Sava Montenegro" AD 16,06%, "Delta Generali osiguranje" AD 11,68% i

“Uniqa neživotno osiguranje “AD 10,31%. U cilju povezivanja tržišta osiguranja sa međunarodnim berzama, Nacionalni biro osiguravača Crne Gore je postao član Savjeta Biroa zelene karte.

Na tržištu kapitala još uvijek su prisutna negativna kretanja, koja se ispoljavaju kroz pad prometa i smanjenje broja objavljenih transakcija. Tokom prvih šest mjeseci ukupni promet je iznosio 26,8 mil.€ što je za 17,5% niže u odnosu na isti prošlogodišnji period (32,4 mil.€). Broj obavljenih transakcija je iznosio 7.319 i smanjen je za 34,0% u odnosu na uporedni period prošle godine, kad je iznosio 11.080. Indeks Monex 20 koji prati dinamiku 20 najlikvidnijih hartija u Crnoj Gori tokom prvih šest mjeseci oslabio je 19,2%, a indeks Monex PIF, koji prati kretanje fondova 10,10%. Ostvarena je relativna stabilnost nivoa tržišne kapitalizacije koja je u junu iznosila 3,0 mlrd.€, što je za 0,9% više u odnosu na prethodni mjesec.

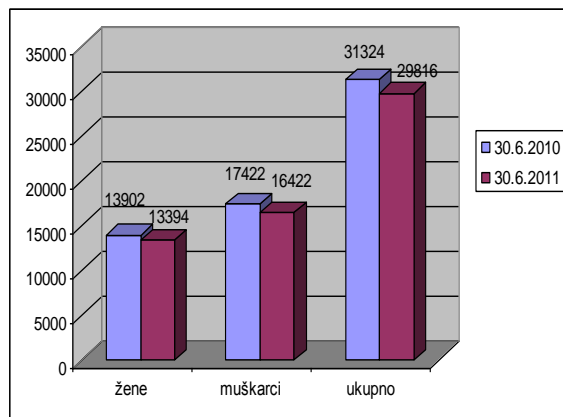
Imajući u vidu nepovoljno stanje u oblasti poslovanja investicionih fondova, u cilju poboljšanja institucionalne regulative tržišta kapitala Vlada je u junu 2011. usvojila Zakon o investicionim fondovima. Njime se predviđa transformacija investicionih fondova i poboljšanje pozicije malih akcionara i njihovo samostalno odlučivanje o akcijama u fondovima.

4.4. Tržište rada i socijalna zaštita

4.4.1. Tržište rada

Oporavak crnogorske ekonomije uticao je na povećanje broja zaposlenih i na pad stope nezaposlenosti u 2011 godini. Broj zaposlenih u junu 2011. godine iznosio je 168.195 i , u odnosu na jun 2010. godine, povećan je za 5,6%. U junu 2011 godine, stopa nezaposlenosti je iznosila 11,3% (u junu 2010. je iznosila 11,9%), što je u skladu sa predviđanjima Ekonomske politike za 2011 godinu.

Posmatrano po kvalifikacijama, povećava se učešće nezaposlenih sa VI,VII i VIII stepenom obrazovanja kojih je u junu 5094. Slobodnih radnih mjesta u junu je bilo 3791, od čega se na određeno vrijeme odnosi 1396, na neodređeno vrijeme 2272 i pripravnike 123, što ukazuje na nesklad ponude i tražnje radne snage. Finansirano je 288 pripravnika sa visokom stručnom spremom, 7 sa višom i 11 sa visokom stručnom spremom. Za prvih šest mjeseci 2011.godine je izdato 9720 dozvola za rad i zapošljavanje stranaca, što je za 32,5% više u odnosu na isti period prethodne godine ili 32,6% od ukupnog broja nezaposlenih. U junu 2011 je 17585 nezaposlenih sa III, IV i V stepenom stručne spreme, pa bi se pri odobranju kvota za narednu godinu trebalo povesti računa o planiranju broja dozvola za rad stranaca. Realizovano je 29 seminara za podsticanje karijernog razvoja dugoročno nezaposlenih lica, koje je pohađalo 326 nezaposlenih lica.

Na osnovu pilot projekta „Lokalne inicijative za povećanje zapošljivosti nezaposlenih lica u pilot opštinama na sjeveru Crne Gore“ u Bijelom Polju se realizuje 7 projekata sa 212 učesnika, Mojkovcu 2 projekta sa 55 učesnika, Beranama 3 projekta sa 70 teže zapošljivih nezaposlenih lica i u Pljevljima 4 projekta sa 129 lica.

Putem Inoviranog programa samozapošljavanja u periodu januar-jun 2010. godine odobreno je 112 kredita u vrijednosti od 773.000 € za otvaranje 155 novih radnih mjesta, od čega najviše u Nikšiću i Podgorici po 24, Bijelom Polju 11, Baru 8 i Beranama 6. Na žene se odnosi 41 kredit (42,27%).

Radnicima koji su zbog stečaja preduzeća ostali bez posla za šest mjeseci 2011. godine, u Fondu rada pozitivno je riješeno 920 zahtjeva za isplatu potraživanja u iznosu od 1771.920 € (po 1926,00 € pojedinačno). Izvršena je isplata za 81 radnika u iznosu od 156.006,00 €, kao i za 1135 rješenja iz 2010.

Usvojen je Plan zapošljavanja pripravnika sa visokim obrazovanjem za 2011. godinu u kojem je između ostalog sadržano da se zapošljavaju novi pripravnici tek po isteku pripravničkog staža već zaposlenih pripravnika, kako

ne bi došlo do povećanja broja zaposlenih u organima uprave. U postupku zapošljavanja pripravnika će se obezbijediti srazmjerna zastupljenost pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

U drugom kvartalu 2011. godine Vlada je utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o radu kojim su fleksibilnije određeni instituti i odnosi, a usklađeni su sa Konvencijama MOR-a i propisima Evropske unije, Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom i Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirnom rješavanju radnih sporova.

4.4.2. Obrazovanje i istraživanje

Ostvaruje se kontinuitet u procesu usaglašavanja nacionalnog zakonodavstva u oblasti obrazovanja sa propisima Evropske unije. U poslednjih nekoliko godina Crna Gora pokrenula je reforme u obrazovanju u cilju modernizacije obrazovnog sistema. .

Akcionim planom strukturnih reformi u oblasti obrazovanja u prvoj polovini 2011. Godine realizovane su sljedeće aktivnosti:

- Usvojena je Strategija razvoja i finansiranja visokog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2011-2020. goddinekojom se unapređuje kvalitet visokog obrazovanja kroz analizu Bolonjske deklaracije i Nacionalna strategija cjeloživotne karijerne orijentacije (2011-2015)
- Odlukom o osnivanju Savjeta za kvalifikacije, Planom rada za uspostavljanje Nacionalnog okvira kvalifikacija za period april 2011-mart 2012. godine i formiranjem Odbora za nadzor primjene Zakona o nacionalnom okviru kvalifikacija uspostavlja se institucionalni okvir za kvalitetnu primjenu sistema kvalifikacija. Takodje, pripremljen je Prijedlog zakona o priznavanju obrazovnih isprava i Nacrt pravilnika o nivoima kvalifikacija.
- Usvajanjem Modela licenciranja i relicenciranja vaspitača, nastavnika, saradnika i rukovodilaca obrazovno-vaspitnih ustanova omogućava se stvaranje okvira za profesionalni razvoj nastavnika i napredovanje u skladu sa odgovarajućima standardima nastavne prakse.

U cilju podizanja nivoa informatičke pismenosti, odnosno obuke zaposlenih u državnim i javnim institucijama za rad na računaru, u toku je promovisanje uvođenja ECDL standarda (European Computer Driving Licence, evropska kompjuterska "vozačka" dozvola), kao najzastupljenijeg standarda u ICT obuci i testiranju.

- Donijeta je Uredba o normativima i standardima za finansiranje javnih ustanova visokog obrazovanja i finansiranja studenata na ustanovama visokog obrazovanja kojom su propisani normativi i standardi za finansiranje javnih ustanova visokog obrazovanja i studenta.

Realizovane aktivnosti omogućavaju građanima bolji uvid u obrazovni sistem i uporedivost kvalifikacija stečenih u Crnoj Gori sa kvalifikacijama iz drugih država.

Vlada je utvrdila prijedlog novog Zakona o sportu, kao temeljni zakonski akt koji će bitno uticati na regulisanje odnosa i funkcionisanje u crnogorskom sportu i uputila ga Skupštini na utvrđivanje.

U toku je priprema kompleta udžbenika za nastavni predmet „Crnogorski jezik i književnost“ za osnovno, srednje opšte i stručno obrazovanje.

Donošenjem Zakona o naučno-istraživačkoj djelatnosti i dalje se unapređuje oblast nauke, posebno sa stanovišta obaveze uključivanja naučnoistraživačkih ustanova i istraživača u evropski istraživački prostor i međunarodne programe u nauci. Podizanje kvaliteta naučnoistraživačke djelatnosti u Crnoj Gori osnovni je preduslov za korišćenje nacionalnih i međunarodnih fondova. Ministarstvo nauke realizuje aktivnosti na pripremi dvije studije izvodljivosti i to „Studija izvodljivosti za uspostavljanje centra uspješnosti (CU) u CrnojGori“, finansiranje ove studije odobreno je iz IPA sredstava kod delegacije EU u CG u iznosu do 200.000 eura, „Studije izvodljivosti za uspostavljanje naučno-tehnoloških parkova (NTP) u Crnoj Gori“ koju bi trebali zajednički u iznosu od 100.000 € da finansiraju. Ministarstvo nauke i Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije

Zbog nedostatka statističkih podataka i sredstava prikupljanja podataka o investiranju od strane privatnog sektora, nisu dostupne pouzdane cifre o investiranju u istraživačku djelatnost od strane privatnog sektora. Crna Gora, medjutim, radi na reformi statistike u oblasti nauke i istraživanja kako bi uskladila statistički sistem sa EU kriterijumima.Takođe,Crna Gora će morati da preduzme dodatne napore u jačanju ljudskog kapitala i

infrastrukturnih kapaciteta za efikasno učešće u okvirnim istraživačkim programima i integraciju u Evropski istraživački prostor.

4.4.3 Penzijski i zdravstveni sistem

Prioritet u ovoj godini je stavljen na redovnu isplatu penzija i održavanje likvidnosti Fonda PIO. Broj penzionera u junu 2011 je iznosio 101.358, korisnika ostalih prava 9269 i 5735 korisnika van Crne Gore, što sve ukupno čini 116361 korisnika prava koji se alimentiraju iz Fonda PIO.

Tabela 4.4. Penzioneri i penzije

	Penzioneri (prosjeak jan-jun 2011)	Rast broja penzionera (jan-jun11/jan-jun10)	Penzije (jun 2011)	Rast penzija (jun11/jun10)
Starosni	48216	6,0	321,31	6,6
Invalidski	24052	-0,8	242,35	6,4
Porodični	28417	0,9	215,75	6,7
Ukupno	100685	2,9	272,85	6,6

Izvor: Fond PIO

Najviše je povećan broj starosnih penzionera posmatrajući kvartalno, a takođe i u junu 2011.godine u odnosu na isti mjesec prethodne godine kada je to povećanje iznosilo 6,0%. Prosječna penzija u junu je iznosila 272,85 € ili 57,4% od prosječne neto zarade (u junu 2011. godine u odnosu na jun 201. Godine je povećana 6,6%, a u junu u odnosu na prosjek 4,3%), limitirana 941,42€, a minimalna za puni radni staž 249,2€. Minimalne i limitirane penzije po novim propisima su iznosile za korisnike starosne, pune invalidske i porodične penzije 97,9 €, za korisnike djelimične invalidske penzije 73,4 €, a za limitirane 1.165,2€.

Usvojen je Zakon o dopuni Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, kojim se osiguranicima koji obavljaju poslove na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, daju povoljniji uslovi za ostvarivanje prava na penziju, a važiće do 31.12.2011. godine.

Izvršena je vanredna isplata obeštećenja korisnika prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja u aprilu 2011. godine, na osnovu Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju.

Uz podršku Svjetske banke, nastavljene su aktivnosti na monitoringu i evaluaciji rezultata reforme primarnog nivoa zdravstvene zaštite , kao i aktivnosti na reformi sekundarnog i tercijarnog nivoa zdravstvene zaštite. U okviru Plana strukturnih reformi u oblasti zdravstva aktivnosti na reformi sekundarnog i tercijarnog nivoa zdravstvene zaštite su usmjerene na razvoj informacionog sistema za zdravstvo, prije svega informacionog sistema opštih bolnica. Pušten je u rad skener u Opštoj bolnici u Baru kao regionalnom zdravstvenom centru za cijelo Primorje, odjeljenje za hemioterapiju Specijalne bolnice za plućne bolesti u Brezoviku i interno odjeljenje Opšte bolnice u Nikšiću. Potpisan je Ugovor za implementaciju mjera energetske efikasnosti u Opštoj bolnici i Domu zdravlja u Pljevljima za koje će biti, kreditom Svjetske banke izdvojeno 230.000 €. Radi što bolje dostupnosti i kvaliteta zdravstvene zaštite građana izvršen je Javni poziv za izbor davalaca usluga stomatološke zdravstvene zaštite kao i raspisan Javni poziv za davalaca usluga iz oblasti primarne zdravstvene zaštite, dijagnostike i usluga hiper-barične medicine.

U skladu sa Nacrtom Zakona o zdravstvenom osiguranju, u zdravstveni sistem uvodi se, između ostalog, dopunsko osiguranje, zasnovano na principu dobrovoljnosti, koje treba da pokrije razliku u cijeni zdravstvene usluge na teret fonda i stvarne cijene te usluge.

4.4.4. Socijalna zaštita

Isplate po osnovu socijalnih davanja su vršene redovno i značajno su povećane. Isplaćena sredstva po osnovu socijalnih davanja za prvih 6 mjeseci 2011. godine iznosila su 23.458.021,8 € što je 14,7% više nego u istom periodu prethodne godine, što je rezultat povećanja broja korisnika socijalnih davanja, i dijelom povećanja noćanih iznosa od januara koje u odnosu na 2010. godinu iznosi 5%. Isplaćena sredstva za boračku i invalidsku zaštitu za prvo polugođe su iznosila 4.436.377,37 €, što je 0,2% više nego u istom periodu prethodne godine. Ukupno isplaćena sredstva su iznosila 27.894.399,21 €. Jednokratne novčane pomoći korisnicima materijalnog obezbjeđenja porodice i najugroženijim penzionerima, isplaćene su u aprilu.

Podršku u pripremi analize sistema dječje zaštite Ministarstvu rada i socijalnog staranja pružio je UNICEF, realizujući projekat „Sveobuhvatna analiza sistema socijalne zaštite za djecu u Crnoj Gori“ u partnerstvu sa međunarodnom nevladinom organizacijom Lumos u cilju izrade „Master plana transformacije servisa dječije zaštite u Crnoj Gori“.

U 2011. godini nastavljene su aktivnosti na pružanju pomoći u kući starim licima-gerento domaćice, u saradnji sa Zavodom za zapošljavanje. Novi Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti unaprijediće ovu oblast u skladu sa međunarodnim standardima.

Usvojena je Strategija zaštite od nasilja u porodici za period 2011-2015. godine i zaduženi nadležni organi da u skladu sa definisanim rokovima, realizuju aktivnosti iz svoje nadležnosti.

U cilju trajnog rješavanja problema raseljenih i interno raseljenih lica usvojena je Strategija reintegracije lica vraćenih na osnovu sporazuma o readmisiji za period 2011-2015. godine, sa Akcionom planom za implementaciju Strategije reintegracije lica vraćenih na osnovu sporazuma o readmisiji za 2011. i 2012. godinu. Usvojena je Informacija o izradi regionalnog projekta za rješavanje pitanja izbjeglica i interno raseljenih lica i priprema donatorske konferencije u okviru procesa Beogradske inicijative. Usvojena je Informacija o preduzetim aktivnostima i budućim mjerama za implementaciju Projekta „Identifikovanje trajnih rješenja za interno raseljena lica i stanovnike kampa Konik“.

Od početka godine do kraja juna broj tražilaca azila povećao se na 98, što je znatno više nego u odnosu na 2010. godinu kad ih je bilo 8.

4.5 Zaštita životne sredine

Pored prihvaćene činjenice da je očuvana životna sredina najvažniji privredni razvojni resurs Crne Gore, rješavanje problema zaštite životne sredine u skladu sa EU zahtjevima predstavlja jedan od najznačajnijih segmenata za priključenje Crne Gore evropskoj zajednici.

U tom smislu, u prvoj polovini 2011. sprovedene su sljedeće aktivnosti:

- Iako su osnovni elementi zakonodavnog okvira uglavnom uspostavljeni, implementacija zakona kod upravljanja zaštićenim područjem je još uvijek na niskom nivou. U ovom periodu doneseni su: Zakon o zaštiti buke u životnoj sredini; Izmjene i dopune Zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja Zakon o potvrđivanju Protokola o dugotrajnim organskim zagađujućim materijama; Zakon o potvrđivanju Protokola o teškim metalima i Zakon o potvrđivanju Protokola o zakisjeljavanju, eutrofikaciji i prizemnom ozonu
- U okviru institucionalnih i administrativnih kapaciteta, otvoren je Arhus centar koji čini organizacionu jedinicu Agencije za zaštitu životne sredine i predstavlja most između Vlade i NVO sektora. Učešće javnosti u procesu donošenja odluka i pristupu informacijama je u razvojnoj fazi.
- Vlada je sredinom juna usvojila „Pregled prioriternih projekata u oblasti izgradnje komunalne infrastrukture u 2011. godini i kriterijume za utvrđivanje godišnje liste prioriternih projekata u oblasti komunalne infrastrukture“. U oblasti otpadnih voda i otpada 19 prioriternih projekata ima zatvorenu finansijsku konstrukciju.
- Završena je sanacija projekta flotacijskog jalovišta olova i cinka bivšeg rudnika u Mojkovcu. U saradnji sa Svjetskom bankom finalizuje se studija izvodljivosti za konačno saniranje deponije opasnog otpada u KAP-u.
- Usvojena je Informacija o stanju životne sredine sa osnovnom preporukom da se podnose polugodišnji izvještaji o evaluaciji i implementaciji usvojenog prijedloga mjera o stanju životne sredine. Realizuje se Program monitoringa životne sredine za 2011.g. koji prvi put prati kvalitet tečnih goriva naftnog porijekla.
- U okviru kampanje „Ekološka nit koja nas spaja“ organizovano je preko 160 aktivnosti, a povodom svjetskog dana zaštite životne sredine (5. jun) počela je akcija čišćenja rijeke Morače.
- Nastavlja se projekat „Održivo korišćenje i zaštita arktičkih dinarskog karsta.“ Potpisana je Rezolucija o održivom razvoju Dinarskog luka na nivou regiona. U saradnji sa UNDP-em radi se na razvoju projekata u cilju zaštite naših planinskih ekosistema i ostvarivanja balansiranog regionalnog razvoja.
- Uz podršku GEF-a i UNDP-a kao implementirajuće agencije u toku je realizacija projekata „Jačanje mreže zaštićenih područja-PAS“ i „Kataliziranje finansiranja sistema zaštićenih područja-PAF“.

- U saradnji sa Svjetskim fondom za zaštitu prirode (WWF) implementira se projekat „Jačanje kapaciteta državnih institucija i civilnog sektora u Srbiji i Crnoj Gori za usaglašavanje nacionalnih propisa s propisima EU iz oblasti zaštite prirode“. U junu mjesecu 2011. preko projekta je angažovano četvero ljudi u Zavodu za zaštitu prirode koji će biti obučeni od strane DAPHNE Slovačka na poslovima mapiranja staništa shodno EU metodologiji (aktivnosti za projekat Natura 2000).
- Na bilateralnom susretu sa koordinatorkom Barselonske konvencije potpisan je Ugovor o zajedničkoj implementaciji Rezolucije Programa integralnog upravljanja priobalnim područjem Crne Gore (CAMP CG).
- U okviru međunarodne saradnje potpisan je Memorandum o saradnji sa Regionalnim ekološkim pokretom Bells o pitanjima zaštite životne sredine i sa Bosnom i Hercegovinom i Makedonijom o saradnji za radijacionu i nuklearnu sigurnost. Realizuje se Twining projekat „Podrška upravljanju u životnoj sredini“ u bilateralnoj saradnji sa Italijom. U ovoj saradnji dobija se i značajna pomoć za realizaciju projekata Mehanizam čistog razvoja – CDM (Pljevlja, Nikšić, Spuž, Berane i Podgorica). U Pragu predstavljeni najvažniji ekološki projekti u cilju saradnje.

4.6. Regionalni razvoj

Politika regionalnog razvoja usmjerena je na stvaranju uslova za ravnomjerniji socio-ekonomski razvoj regiona. Problem regionalne nejednakosti ogleda se, prije svega, u uspostavljenim dugoročnim regresivnim procesima, koji se odnose na demografsko prажnjenje, postojanje značajnih neiskorišćenih prirodnih i humanih resursa, zapuštene privredne kapacitete i nedovoljno efikasne podsticaje za pokretanje novog razvoja. U tom smislu, protekli period karakterišu značajne aktivnosti koje su u funkciji jačanja regionalne konkurentnosti, na osnovama sopstvenih razvojnih potencijala i komparativnih prednosti u nacionalnim okvirima i odnosu prema sličnim regionima u okruženju.

Stupanjem na snagu Zakona o regionalom razvoju, stvoren je pravni osnov za koordinaciju politike regionalnog razvoja, na bazi kojeg se pristupilo izradi podzakonskih akata koji su u funkciji obezbjeđivanja konzistentnosti interesa lokalnih zajednica i opšteg razvojnog okvira. U skladu sa tim, donesena je Uredba o načinu izračunavanja indeksa razvijenosti jedinica lokalne samouprave i Odluka o osnivanju Partnerskog savjeta za regionalni razvoj. Takođe, usvojen je Pravilnik o metodologiji za izradu Strateškog plana razvoja jedinice lokalne samouprave.

Kontinuirano se prati stanje, preduzimaju mjere i aktivnosti i analiziraju efekti istih na ukupan, odnosno razvoj manje razvijenih područja. U tom smislu, sačinjen je Izvještaj o realizaciji Strategije regionalnog razvoja za 2010. godinu i biće dostavljen Skupštini na razmatranje, čime se obezbjeđuje transparentnost implementacije regionalne politike.

U skladu sa Strategijom regionalnog razvoja Crne Gore od 2010-2014. godine, donijet je Plan formiranja preduzetničkih zona u opštinama, a u toku su aktivnosti na izradi detaljnih urbanističkih planova i prostorno urbanističkih planova opština, koji doprinose realizaciji ciljeva definisanih Strategijom.

Ključne podsticajne mjere države u proteklom periodu su se odnosile na podršku manje razvijenim jedinicama lokalne samouprave kroz Egalizacioni fond, uslovne dotacije, državnu pomoć, Agrobudžet, kreditnu podršku razvoju malih i srednjih preduzeća i zapošljavanju, kofinansiranje IPA projekata, poboljšanje poslovnog okruženja itd.

Investiciono-razvojni fond i Zavod za zapošljavanje, u saradnji sa poslovnim bankama, obezbjeđuju kontinuiranu podršku malom i srednjem biznisu dajući prioritet projektima koji doprinose politici bržeg razvoja manje razvijenih regiona. U tom smislu, daju se posebne olakšice i povoljnosti za projekte koji se realizuju na nerazvijenom području. Investiciono-razvojni fond je, u prvoj polovini tekuće godine, kreditno podržao realizaciju 50 projekata, odnosno 36,38% ukupnih kreditnih sredstava plasirao u nerazvijeno područje, što je za 4,22% više nego u 2010. godini, dok je Zavod za zapošljavanje značajno smanjio svoju kreditnu aktivnost u drugom u odnosu na prvi kvartal tekuće i isti kvartal prošle godine.

U cilju povećanju stepena konkurentnosti i ravnomjernijeg regionalnog razvoja, neophodno je identifikovati

ključne klastere u Crnoj Gori, a naročito u Sjevernom kao manje razvijenom regionu. Politikom razvoja klastera treba da se definiše i obezbijedi takav pristup razvoju, koji će uvažavati sve regionalne specifičnosti i njihove razvojne potencijale, poštujući međunarodno priznate standarde.

4.7. Evropske integracije

Aktivnosti na implementaciji strateškog opredjeljenja Crne Gore u procesu pridruživanja EU, temelje se na potpunom sprovođenju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i ispunjenju preporuka iz Mišljenja Evropske komisije o članstvu u EU. U tom smislu:

- Aktivnosti na ispunjavanju preporuka Evropske komisije u vezi zahtjeva Crne Gore za članstvo u EU, odvijaju se u skladu sa Akcionim planom praćenja ispunjavanja preporuka iz Mišljenja Evropske komisije, o čemu se prave mjesečni izvještaji. Do sada je usvojeno pet izvještaja;
- U cilju praćenja realizacije obaveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, održavaju se redovni sastanci pododbora. Održan je i sastanak Odbora za stabilizaciju i pridruživanje u Podgorici 13. maja, kao i sastanak Savjeta za Stabilizaciju i pridruživanje u Luksemburgu 21. juna 2011. godine.
- O realizovanim obavezama iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, pripremaju se kvartalni izvještaji, sa Tabelom kvartalnog izvještavanja. U toku je priprema Izvještaja za period 1. april – 30. jun 2011. godine;
- Usvojen je Prvi prilog godišnjem izvještaju Evropske komisije o napretku Crne Gore u procesu stabilizacije i pridruživanja, sa Tabelarnim prikazom ocjena i realizacije preporuka Evropske komisije sadržanih u Analitičkom izvještaju.
- U periodu od 6. do 10. juna u Crnoj Gori boravila Ekspertna misija za oblast vladavine prava i ljudska prava na kojoj su razmotrena pitanja iz oblasti nezavisnosti i efikasnosti pravosuda, borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije. Eksperti Evropske komisije dali su ocjenu stanja u ovim oblastima i odgvarajuće preporuke za prevazilaženje uočenih problema.
- Nastavljene su aktivnosti na primjeni Komunikacione strategije za informisanje javnosti o Evropskoj uniji i pripremama Crne Gore za članstvo, za period 2010 – 2014. godina. U saradnji sa NVO, pripremaju informacije o aktivnostima na njenoj implementaciji (usvojena je Informacija za 2010. godinu);
- Nastavljena je implementacija odobrenih projekata u okviru programa IPA 2007, IPA 2008, IPA 2009 i IPA 2010 u saradnji sa Delegacijom EU u Crnoj Gori. IPA 2011 program je trenutno u fazi programiranja, a otpočelo je i programiranje IPA 2012-13 programa Organizovani su seminari za pisanje matrice logičkog okvira i opisa projekata. Finalni nacrti opisa projekata pripremljeni od strane korisnika, dostavljeni su Evropskoj komisiji na komentare.
- Javna rasprava o Strateškom okviru usklađenosti i Operativnim programima za III i IV IPA komponentu. Pripremljeni su Nacrt strateškog okvira usklađenosti i Nacrt operativnog programa za IPA III komponentu Regionalni razvoj, i Nacrt Operativnog programa za IV IPA komponentu Razvoj ljudskih resursa.
- U okviru programa Višekorisnička IPA 2009 i IPA 2010 Crna Gora participira u realizaciji brojnih regionalnih projekata. U okviru instrumenta podrške infrastrukturnim projektima – IPF, MW i WBIF, finansiraju se projekti iz oblasti zaštite životne sredine, energetike, transporta i socijalne politike. U okviru IPA Jadranskog prekograničnog programa, preliminarno su odabrana 32 projekta za finansiranje, od kojih crnogorski partneri učestvuju u 17 projekata. Crna Gora učestvuje i u mnogim drugim programima.
- Preduzete su aktivnosti na formiranju odgovarajućih struktura i pripremu procedura za uvođenje Decentralizovanog sistema upravljanja (DM), za svih pet IPA komponenti.
- Prekogranična saradnja (IPA II komponenta) - prvi pozivi za projekte, za sva četiri bilateralna programa, objavljeni su u drugoj polovini 2009. godine. Svi projekti su počeli sa implementacijom. U toku su prve monitoring posjete projektima i za sada nema značajnijih prepreka u njihovoj realizaciji.

V ANEX - MAKROEKONOMSKI I FISKALNI POKAZATELJI U CRNOJ GORI
januar-jun 2011

TABELA 1 - REALNI SEKTOR													
Indikator	2007	2008	2009	2010	2010				2011				
					K1	K2	K3	K4	K1	K2	maj	jun	jan-jun
Bruto domaći proizvod (BDP) <i>tekuće cijene (mil EUR)</i>	2.680,5	3.085,6	2.981	3.023*	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	-
BDP <i>realni rast u %</i>	10,7	6,9	-5,7	1,1*	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	2,1*
Industrijska proizvodnja <i>rast u %, period-na-period</i>	0,1	-2,0	-32,2	17,5	-14,5	20,5	41,8	143,9	-0,4	-21,1	-24,4	-18,7	-10,7
Preradivačka industrija <i>rast u %, period-na-period</i>	9,3	-11,3	-38,6	-3,0	-31,3	-5,1	4,5	127,7	20,0	1,8	9,2	3,3	9,7
Noćenja u turizmu <i>rast u %, period-na-period</i>	22,9	6,9	-3,1	5,5	-24,8	4,7	7,9	-7,6	-5,6	8,2	-1,7	11,2	6,4
Proizvodnja u šumarstvu <i>realni rast u %, period-na-period</i>	-19,4	7,6	-24,2	16,7	10,4	21,0	28,0	6,8	63,0	9,2	20,9	-12,4	19,7
Promet u maloprodaji <i>realni rast u %, period-na-period</i>	35,9	19,75	-7,8	3,5	-0,7	6,3	3,9	4,6	15,2	-	10,0	-	-
Transport (drumski prevoz robe) <i>realni rast u %, period-na-period</i>	8,6	15,8	-1,2	6,7	-23,2	37,0	-6,1	39,7	-21,8	-47,2	-48,5	-43,5	-36,3
Vrijednost radova u gradjevinarstvu <i>realni rast u %, period-na-period</i>	4,1	36,1	-27,2	18,8	-20,1	5,1	10,0	78,2	33,9	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.

Izvori podataka: Izvori podataka; *Procjena Ministarstva finansija

TABELA 2 – INFLACIJA													
Indikator	2007	2008	2009	2010	2010				2011				
					K1	K2	K3	K4	K1	K2	maj	jun	jan-jun
Potrošačke cijene <i>godišnji rast na kraju perioda u %</i>	4,2	9,2	1,5	0,7	0,7	0,2	0,3	0,7	3,7	3,5	3,6	3,5	2,9
Hrana i piće <i>godišnji rast na kraju perioda u %</i>	4,2	8,9	0,0	2,0	-1,2	-0,5	1,4	2,0	5,9	3,7	6,1	3,7	4,4
Transport <i>godišnji rast na kraju perioda u %</i>	3,8	14,0	12,6	6,0	18,4	12,0	-0,4	6,0	10,5	9,5	10,1	9,5	8,6
Usluge* <i>godišnji rast na kraju perioda u %</i>	5,6	10,9	3,2	-0,3	-0,5	-0,6	-0,7	-0,3	1,2	2,0	0,8	2,0	1,1
Harmonizovani indeks potrošačkih cijena <i>godišnji rast na kraju perioda u %</i>	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	3,7	3,9	3,7	3,9	n.d.
Proizvodjačke cijene <i>godišnji rast na kraju perioda u %</i>	14,5	7,1	-3,4	0,4	-4,6	2,2	1,6	0,4	5,6	2,2	1,9	2,2	3,6

Izvori podataka: Monstat i CBCG, * Uključeno: stanovanje, zdravlje, komunikacije, kultura, obrazovanje, restorani i hoteli i ostala dobra i usluge.

Tabela 3. ZAPOSLENOST I ZARADE													
Indikator	2007	2008	2009	2010	2010				2011				
					K1	K2	K3	K4	K1	K2	maj	jun	Jan-jun
Broj zaposlenih <i>Prosječan broj</i>	156408	166221	174152	161742	171707	158716	159036	157770	158234	160911	162905	168195	160911
Broj zaposlenih <i>stopa rasta u %</i>	3,7	6,3	4,8	-7,1	-1,0	-7,6	0,2	-0,8	0,3	1,7	2,6	5,6	-2,6
Broj nezaposlenih <i>kraj perioda</i>	34.396	29.514	28.387	31.864	32.361	32.296	30.910	32.068	32.880	30.980	30.920	29.816	31.930
Stopa nezaposlenosti <i>kraj perioda</i>	13,0	11,2	10,7	12,1	12,3	12,3	11,7	12,0	12,45	11,76	11,7	11,33	12,1
Prosječna mjesečna bruto zarada <i>nominalna, u EUR</i>	497	609	643	715	695	708	722	731	749	709	714	708	729
Prosječna mjesečna neto zarada <i>Nominalna, u EUR</i>	338	416	463	479	466	475	484	491	503	476	479	475	489
Prosječna mjesečna bruto zarada <i>nominalni rast u %</i>	14,8	22,5	5,6	11,2	8,6	1,9	2,0	1,2	2,5	-5,3	1,3	-0,8	3,8

Izvori podataka: MONSTAT za zarade, a Zavod za zapošljavanje Crne Gore za nezaposlenost.

TABELA 4 - MONETARNI SEKTOR											
Indikator	2007	2008	2009	2010	2010				2011		
					K1	K2	K3	K4	K1	K2	jun*
Ukupni krediti <i>u mil €</i>	2.245,7	2.797,5	2.397,7	2.199,9	2.355,9	2.334,3	2.263,2	2.199,9	2.092,1	2.045,4	2.045,4
Ukupni krediti <i>nominalni rast u %, period na period</i>	165,1	24,6	-14,3	-8,3	-12,2	-11,4	-12,0	-8,3	-11,1	-12,4	-12,4
Kreditni privredi <i>nominalni rast u %, period na period</i>	189,5	21,4	-18,1	-11,1	-15,0	-14,0	-16,0	-11,1	-15,1	-19,9	19,9
Kreditni domaćinstvima <i>nominalni rast u %, god-na-god</i>	155,2	30,7	-11,4	-6,1	-10,8	-9,3	-9,0	-6,1	-6,9	-3,3	-3,3
Nekvalitetni krediti <i>% u ukupnim kreditima</i>	3,16	7,20	13,52	20,97	14,86	16,80	17,61	20,97	23,21	25,27	25,27
Ukupni depoziti <i>u mil €</i>	2.091,1	1.990,6	1.824,7	1.789,8	1.767,8	1.808,3	1.782,9	1.789,8	1.783,6	1.837,3	1.837,3
Depoziti privrede <i>nominalni rast u %, god-na-god</i>	106,7	-11,2	-13,5	-13,9	10,9	20,6	-18,4	-13,9	-7,9	-12,8	-12,8
Depoziti stanovništvu <i>nominalni rast u %, god-na-god</i>	104,1	-16,0	-1,5	12,8	8,9	15,7	18,5	12,8	12,3	13,1	13,1
Kamatna stopa na depozite* <i>kraj perioda</i>	3,35	4,10	3,87	3,26	3,98	3,88	3,52	3,26	3,23	3,06	3,06
Kamatne stope na kredite** <i>kraj perioda</i>	9,29	9,40	9,38	9,63	9,46	9,52	9,60	9,63	9,67	9,72	9,72

Izvori podataka: CBCG

*Podaci za jun 2011. godine su preliminarni

**Efektivna kamatna stopa

EKSTERNI SEKTOR												
Indikator	2007	2008	2009	2010	2010				2011			
					K1	K2	K3	K4	K1	K2	jun	jan-jun
Tekući račun <i>Nominalni rast u %, period-na-period</i>	102,8	47,0	-43,4	-13,2	-5,7	-8,8	-159,6	-15,4	-22,5	n.d.	n.d.	n.d.
Bilans tekućeg računa <i>u mil EUR</i>	-1077,5	-1583,7	-896,3	-778,3	-243,2	-267,8	10,1	-277,5	-188,5	n.d.	n.d.	n.d.
Bilans tekućeg računa <i>% u BDP</i>	-40,2	-51,3	-30,1	-25,7	-8,0	-8,9	0,3	-9,2	-5,9	n.d.	n.d.	n.d.
Spoljnotrgovinska razmjena <i>u mil €</i>	2574,0	3002,7	1964,3	2030,6	375,0	543,5	569,5	542,7	468,4	590,6	216,52	1055,00
Spoljnotrgovinska razmjena <i>nominalni rast u %, poeriod na period</i>	19,9	16,7	-34,6	3,4	-13,2	14,1	8,8	1,9	24,9	8,7	12,6	17,6
Spoljnotrgovinski bilans <i>% u mil €</i>	-1607,2	-2101,9	-1371,7	-1317,4	-254,3	-353,9	-381,8	-327,4	-237,1	386,19	150,58	628,11
Spoljnotrgovinski bilans <i>% u BDP</i>	-60,0	-68,1	-46,0	43,5	-8,4	-11,7	-12,6	-10,8	-7,8	n.d.	n.d.	n.d.
Izvoz roba <i>u mil €</i>	483,4	450,4	296,3	356,6	60,3	94,8	93,8	107,6	115,7	102,24	32,97	213,45
Izvoz roba <i>nominalni rast u %, period-na-period</i>	-25,4	-6,8	-34,2	20,4	-21,1	63,8	17,3	31,4	91,7	18,3	35,3	50,1
Uvoz roba <i>u mil €</i>	2090,6	2552,3	1668,0	1674,0	314,6	448,7	475,6	435,0	352,8	488,42	183,55	841,55
Uvoz roba <i>nominalni rast u %, period-na-period</i>	39,6	22,1	-34,6	0,4	-11,5	7,2	7,2	-3,5	12,1	10,3	9,3	11,5
Izvoz usluga <i>u mil €</i>	673,0	750,6	680,5	747,0	50,5	138,3	472,4	85,9	60,9	n.d.	n.d.	n.d.
Izvoz usluga <i>nominalni rast u %, period-na-period</i>	61,0	11,5	-9,3	9,8	-8,5	10,2	10,2	20,5	20,7	n.d.	n.d.	n.d.
Uvoz usluga <i>nominalni rast u %, period-na-period</i>	234,0	351,2	295,9	300,6	67,7	78,2	81,7	73,1	58,3	n.d.	n.d.	n.d.
Uvoz usluga <i>nominalni rast u %, period-na-period</i>	5,9	50,1	-15,8	1,6	5,4	3,1	1,6	-3,2	-13,9	n.d.	n.d.	n.d.

Izvori podataka: Monstat i CB

Tabela 6 - JAVNE FINANSIJE											
Indikator	2007	2008	2009	2010	2010				2011		
					K1	K2	K3	K4	K1	K2	jan-jun
Izvorni javni prihodi u mil EUR	1340.02	1544.44	1352.97	1280.21	242.10	332.56	353.25	352.30	238.62	309.78	548.40
Izvorni javni prihodi rast u %	36.71	15.25	-12.40	-5.38					-1.44	-6.85	-3.89
Jana potrošnja u mil EUR	1161.77	1556.55	1524.05	1431.45	285.81	329.02	354.64	461.98	293.64	304.60	598.24
Javna potrošnja Rast u %, period-na-period	26.69	33.98	-2.09	-6.08					2.74	-7.42	2.75
Javna potrošnja u % BDP-a	43.34	50.45	51.13	47.35	9.45	10.88	11.73	15.28	9.20	9.54	18.74
Saldo javnih finansija u mil EUR	178.25	-12.12	-171.08	-151.24	-43.71	3.54	-1.39	-109.68	-55.02	5.17	-49.84
Saldo javnih finansija % u BDP	6.65	-0.39	-5.65	-5.00	-1.45	0.12	-0.05	-3.63	-1.72	0.16	-1.56
Budžetski prihodi u mil EUR	1128.30	1287.20	1169.27	1140.35	215.65	296.23	314.66	313.81	218.02	278.88	496.90
Budžetski prihodi rast u %, period-na periodu mil EUR	31.00	14.08	-9.16	-2.47					1.10	-5.86	-2.77
Budžetski izdaci u mil EUR	951.34	1272.03	1301.36	1252.60	250.10	287.91	310.33	404.26	251.60	299.00	550.60
Budžetski izdaci rast u %, period-na-period	20.72	33.71	2.31	-3.75					-37.76	18.84	5.25
Suficit/Deficit u mil EUR	176.96	15.17	-132.10	-112.25	-34.45	8.32	4.33	-90.45	-33.58	-20.12	-53.70
Suficit/Deficit u % BDP-a	6.60	0.49	-4.43	-3.43	-2.43	-1.43	-0.43	-2.85	-1.06	-0.63	-1.69
Javni dug u mil. EUR, kraj perioda	737.20	894.70	1,140.20	1270.70	1130.10	1115.30	1279.20	1270.70	1,281.11	1,433.70	1,433.70
Javni dug u % BDP-a, kraj perioda	27.50	28.99	38.20	42.03	37.38	36.89	42.32	42.03	40.40	44.90	44.90